

LIGET

2017-7
július

TARTALOMJEGYZÉK [XXX. évfolyam 7. szám]

Handi Péter MINDENNAPOK	4
Vörös István HERMÉSZ-SZONETTEK	7
Kapitány Máté PAPA	14
Lugosi Lou SUGÁRKEZELÉS	20
Kállay Kotász Zoltán A MEZTELEN CSILLAGÁSZ	24
Szekeres Sándor Gábor TORZ IDŐ	28
Lackfi János A BUDAI BÜDÖSVÍZHEZ	30
Kiss Lajos András MIGRÁCIÓ, MENEKÜLTVÁLSÁG, NÉPESSÉGCSERE, TERRORIZMUS – HOGYAN ÉLJÜNK APOKALIPSZIS IDEJÉN? 2.	34
Marosán Bence Péter SORSKÖZÖSSÉGBEN A TERMÉSZETTEL	48
Nacsinák Gergely András A VÉR VAGY A HOLD	62
Szvetelszky Zsuzsanna LEMARADUNK ÖNMAGUNKRÓL	70

SZAVADAT NE FELEDD

Lipták Ildikó BEVÁSÁRLÓ LISTA	75
Birtalan Ferenc MENETKÉSZEN EGY SZERELEMRŐL	81
Szilágyi P. Katalin CIPŐFÜZŐ	83
Csongor Andrea VÉG. SZÓ.	88

Kiadja | Liget Műhely Alapítvány
1122 Budapest, Kissvábhegyi út 4-6.
info[kukac]ligetmuhely.com

ISSN 1789-4980

Szerkesztők | Horgas Judit, Levendel Júlia, Horgas Béla
Tervezőszerkesztő | René Margit
Főmunkatárs | Szirmai Panni
Olvasószerkesztő | Bognár Anikó
Tudományos lektorok | Kállay Géza,
Kiss Lajos András, Victor András

Handi Péter

MINDENNAPOK

2017-07-10 | VERS

Bíbor vércsepp a cukormérő csíkjára.
A szervezet jól működött az éjjel;
a hasnyálmirigy a régi szenvedéllyel
feldolgozta, amit a gyomortól kapott
az este; kenyeret, kávé, zöldbabot,
s jelentette eredményként az 5.9-et.
Hálót ereszt a reggel,
fénypor cicázik üvegekkel,
a Nap területfoglalásként – mint egy herceg –
átvonul a felsorakozott bútorok előtt,
ahogy elhalad,
a széklábaknak „pihenj”-t vezényel.
Folytathatnám e reggeli idillt, de hát
minden napszak csak ismétli magát.
Díszletként tologatom magam
a mindennapok forgószínpadán.

*

Pattogzik szörnyű magányunk – ez
Petrim, a deszkaláda alja,
kukacaink életre kelő világa,
nehezedő szemhéjam alatt
homályló vízió. Fellebbenteni
a még érzékelhető időben a már
megszövött szemfedőt.

*

Ajtórésen, ablakon besündörgött az este.
Tapogatni kell az asztalon a szemüvegért,
A kemény tárgyak homályszelídbe omlanak.
A mesterek szerény könnyedséggel
úgy mondták: *leszállt az est.*
Hát nem elég a sötétségbe készülő utasnak,
hogy mihelyst megtalálta szemüvegét,
nyugovóra térjen – az éjjeli önkívület
tájaira?

*

Szombat,
a négy fal közötti lét.
Újságlepedők bélelik
zizegő-puhává a teret.
Az ablak előtt most
ortodox család vonul,
mint fekete írásjelek.

kép | Vajda Lajos: Csendélet rózsaszín asztalon

Vörös István

HERMÉSZ-SZONETTEK

2017-07-02 | RETRO, VERS

kép | Tormod Ulsberg, flickr.com

1

Fuldoklás, te félbemaradt vers!
A lét maga akadozik.
Minden szaggatottban magadra ismersz,
és minden perc veled szakít,

így sosem éled meg a teljeset,
mert az: a teljes föld körül lebeg.
A tört is téged él meg, nem te őt.
Képzeld valami szédítőt,

de ne szédülj bele,
csak olvasd ki, fuldokolva a nem
láthatót, s érts egyet vele.

A lázadásnak ez a végzete,
az igazára rámondják: Igen.
És nem marad belőle semmi sem.

2

Ha nem marad semmi, az valami.
Mikor a papíron végigmászik a hernyó,
életre válnak a lap rostjai.
Az igazságra nem nyílhat meg ajtó,

a hazugságra nem csukódhat ablak.
A sötétségben mozdul valaki,
a féligazság nem pattan a falnak.
De nem fehérék a nap szárnyai.

A hold szakálla sem ezüstfehér.
Meghalt a képzelt lények zöme mára.
Ha más bolygóra száll a denevér,

az űrszemétbe ütközik szegény.
Kék lókoponya nőtt a körtefára.
A képzelt halál valódit kívánna.

Bernard Spragg, flickr.com

3

A képzelt a valóban tükröződik,
a fennvalóban, lennvalóban, és
a kettő összege nem is kevés,
az ég lába nem érhet le a földig.

A valóság a képbe mentve él,
csak képzeljük, hogy tudjuk a valóról,
hogy győzni fog, vagy éppen hogy meghódol,
s a képzeletben hullik szerteszét.

Ha szerteszéled minden érzetünk,
a részeinek mögé nézhetünk,
de nem nézhetjük meg magát a

szétszóratást az elképzelt világba.
Az ég lába nem érhet le a földig,
de a fejét az űrhajók kitöltik.

4

A lény lába nem érhet le a földig,
a lépteinek nincsen ritmusa,
de a fejét az űrhajók kitöltik,
bár nem repült még álmában soha.

Ha ébren van, benyargalja a földet,
a lába csak a víztükrökig ér.
A kékre lép, és gyűlöli a zöldet,
vitába kezd a sima tengerért.

És nincs szava, pedig nem állat ő,
és isten se, bár állni látszik az idő,
felbukkan néha az álmok helyéből,

előtűnik, ha ördög se marad.
Lehetőségekkel teli a pillanat.
Valami vad az ég felől előtör.

5

Nincs illata a művirágnak,
de van szaga, szaga, szaga.
Az emberek a műre vágynak,
és mű a világ önmaga.

Az illata a művilágnak
nem volt még jobb soha, soha,
az emberek csak élni vágynak,
s a kocsmán át mennek haza.

Nincs másnapja a művirágnak,
nem változik sorsa soha.
Az emberek csak erre vágynak,

a napsütésre éjszaka.

Nincs vége még a művilágnak:
a fán apró lámpák sora.

6
Lámpa ég egész éjszaka,
nem ismerjük a mélysötétet.
A megfontoltság korszaka
a képzeletbe belefékez.

Nincs rém, se ok a félelemre,
de félni mégis kell nekünk,
hát félni kezd az életünk,
s a túlvilágba néz merengve.

Élet nélkül telik az év,
csak percekről hiszed: Ez élet!
Nem koldulhatnak a szegények.

Az óráké poros vidék,
egy nagy esőre nincs esélyed.
A másodperc csodája szép.

7
A másodperc csodája szép,
a perc már hosszú, kínos is, de
nem ütközik a képzeletbe:
annak egy óra sem elég.

A délutánod robog el,
a nap az semmi, mit neked, ha
hetek óta az ámulatra
készülsz. A hét nem érdemel,

amíg az órák fogva tartanak,
amíg egy óra vagy magad,
amit megélni nem szeretnél.

Nem múlik el a pillanat,
egy éven át is itt marad,
mint imakönyv a kezdeteknél.

Kapitány Máté

PAPA

2017-07-11 | NOVELLA

Megy előttem a Papa, lapos fenekén lötyög a farmernadrág, a farzsebéből most is kikandikál egy szelvény. Megyek mögötte, próbálok közel maradni, hogy ne sodorjanak el az emberek. A Papa sosem néz hátra, néha belekapaszodom a nadrágszárába, vontatom magam, mintha motorcsónakhoz kötöttek volna. Nagy a zűrzavar és a zsidongás, a fedett piacra beszorult a levegő. Olyan párás, mint az

állatkerti trópusi házban, amit a múlt vasárnap néztünk meg a Papával. Átmásztunk az állatkert kerítésén, hogy ne kelljen fizetni a belépőért. Láttam a Papán, hogy feszült az arca, amikor átsegített a kerítésen, és láttam, milyen megkönnyebbülten mosolyog, amikor mindketten bejutottunk. A Papa teste nagyon vékony, de csupa izom, tiszta ín, szerintem gyorsabban fut, mint a Cristiano Ronaldo. Amikor piacozunk, az arcát nem is igen látom, mindig csak a lapos feneke meg a kicsit görnyedt háta van előttem.

mint egy bűvész

Olyan ügyesen lavíroz a tömegben, hogy egyszer-kétszer szem elől tévesztem, ilyenkor vadul addig kalapál a szívem, amíg újra megpillantom feszülten tartott vállát. Utána sietek, újra megragadom a nadrágszárat. Hátranyújtja a kezét, kólás palack van benne. Elveszem, és gyorsan megiszom az egészet. Utána böfögöm az ábécét, de a Papa erre sem fordul hátra. Koncentrál. A Papának olyan keze van, mint egy bűvésznek. Ahogy haladunk előre, mindig valami új dolog jelenik meg a tenyerében. Az én dolgom, hogy ezeket észrevétlenül a táskámba dobjam. Egy alma, egy banán, egy kétezres, egy zacskó csokoládéval bevont mogyoró, egy pénztárca, egy okostelefon. Az okostelefonnak nagyon megörülök, de tudom, úgyse tartjuk meg. Papa esténként mindig túlad ezeken.

A piacozáskor nagyon izgulok, de érzem, hogy a Papa is. Azt viszont szeretem, amikor kijutunk ebből a párás levegőből, és leülünk valami csendesebb helyen, eszünk egy-egy almát, és végignézzük a szerzeményeket. A Papa olyankor már viccelődik is, megborzolja a hajamat, füttyöget a fiatal lányoknak, elszív egy cigit. Volt, hogy engem is megkínált belőle, de a füst kaparta a torkomat, nem tetszett.

Megyek a Papa után, átsuhan két stand között. Rettenetesen izzad mindenki. Kezdek elfáradni, jó lenne már hazajutni. Várom az esti lehűlést, meg hogy xboxoljunk Papával. A szemem sarkából észreveszem, hogy az egyik zöldséges hosszán figyeli a Papát, majd int a fejével valakinek. Rángatni kezdem Papa nadrágját, hogy forduljon

hátra. Nem néz rám, csak morog, hogy türelem, szaros, hamarosan végzünk. Papa, mondom neki, menjünk! Húz tovább előre. Egyre többen mozgolódnak körülöttünk. Nem látom, de érzem valahogy a tarkómmal, hogy követnek is. Papa, kiáltom, menjünk!

hálátlan patkány

A piacnak van egy félreeső zuga, ahol a budik vannak. Ott kapják el Papát, és berángatják a férfivécébe. Engem kívül tartanak, hiába dörömbölök meg üvöltözöm torkom szakadtából, hogy basszátok meg, hagyjátok békén a Papát. Szokott olyan lenni, hogy amikor fáradt vagyok és kiabálok, a kiabálásból egyszer csak sírás lesz. Most is ez van. Sírdogálok ott a vécé előtt. A táskámat is elvették, pedig abban volt a pólóm, amit még az Erdei Zsolt írt alá nekem. Felbukkan valahonnan egy öreg nő. Látja, hogy sírok. Elővesz a táskájából egy csokit és odanyújtja. Fogom a csokit, és hozzávágom a nénihez. Felvonja a szemöldökét, majd lekever egyet. Erre felbőszülök, és leköpöm, a vén mamóka meg rikácsol, hogy hálátlan patkány. Elfutok, és az emberek között furakodva harsogom, hogy szemét rohadt magyarok, kapjátok be mind!

Otthon kérdezi a Mama, miért bömbölök. Éppen szoptatja a Rikit, ott lóg a csöcsén az a vinnyogógép, nincs kedvem válaszolni. Vacsorának valót hoztál, faggat a Mama. Dörzsölöm a szemem, megrázom a fejem. Mama vállat von, és elküldi Mimit, hogy a szomszédból kérjen valami húsfélét. Lefekszem a kanapéra. Megvárom, amíg elül a sírásom, kiszárad a szemem sarka, csendessé válik a légzésem. Sírás után mindig üresnek érzem a testemet. Mintha valami dézsa lennék. A plafont bámulom. Sok idő telik el. Szól a Mama, hogy kész a vacsora. Akkor sem mozdulok, tényleg nem vagyok éhes. Megy a tévé, Mama szoptatja Rikit, Mimi telefonál a barátjával, Réka a tévét nézi. Kikapcsolják a tévét, a Mama szól, hogy le kellene már feküdni, későre jár. Halkan mondom neki, hogy most is éppen fekszem. Mama erre nem válaszol, visszavonul a kishálózába. Nemsokára a testvéreim is elmennek aludni.

Szoktam éjszakázni, már tízéves vagyok, bírom. Az órát sem kell nézmem, hogy tudjam, hajnalodik már, mikor zörren a zár, és kinyílik az ajtó. Felülök a kanapén. Papa lép be a szobába. Odarohanok hozzá, és átölelem a derekát. Halkan szisszen egyet. Behajtja az ajtót, és sántikálva jön a kanapéhoz. Leroskad, én mellé telepedek. Megborzolja a hajamat. Lámpát nem kapcsol, de a homályban így is kivehető, hogy kapott rendesen. Próbálom kérdezgetni, de csak dűnnyögni tud. Aztán elalszik. Vállára hajtom a fejem, és engem is elnyom az álom.

nagyobb zsákmány

Korán kelek, a többiekénél jóval korábban. Nyitásra ott akarok lenni a piacon. Időben el akarom kezdeni, hogy minden eddiginél nagyobb zsákmánnyal térjek haza a Papához.

Az egyetlen fia vagyok.

kép | Fritz Winter festményei, altbart.com

Lugosi Lou

SUGÁRKEZELÉS

2017-07-18 | NOVELLA

Zelenka nem kért segítséget. Semmit sem kért. A mentőt is úgy utalták ki neki, hivatalból. Gyorsan megemlítette, hogy autóbusszal is elmehetne a kórházig, de rátukmálták az üvöltő fehér kocsit.

– Nagy szerencséje van magácskának – mondta Klára asszony, a szomszéd. – Nem mindenki kap mentőt. Nem könnyen adják.

Kora reggel kezdődött a mentés. Az autó lefékezett a 13-as számú ház előtt, csillogó kék sapkácskája csak forgott és forgott, de a fékezéstől hirtelen megállt. Két erős, tagbaszakadt férfi felrohant az épület korhadozó csigalépcsőjén, közrefogták Zelenkát és lerepítették a ház elé, hogy lába se érje a földet. A kocsiból előnyújtózkodott egy ágy. Az asszonyt ráfektették. Úgy heverészett a nyílt utcán, mintha a saját hálószobájában lenne. Feje felett csupasz faágak vergődtek a szélben, Krisztus őszi töviskoszorúja. Az emberek felkapták a fejüket, belenéztek fáradtságtól összezsugorodott arcába, és örültek, hogy nem ők fekszenek a kocsúton, a ki-be huzigálható priccsen, betakarva, leszíjazva, keresztre feszítve.

– Csend legyen! – ordított egy asszony. – Más is rosszul van!

A kocsit felsikoltott és elindult. A pillanatnyi gyász után újra felberregett az Élet, de nem lehetett ráismerni. Mintha valaki más álmodta volna tovább. Egy idegen.

A kemo így táplálkozik

A kórház előterében sokan gunnyasztottak, várták a sugarakat, amelyeket a helyiséget körülfogó hatalmas ajtók mögé zártak.

Csodálatos fénykévéket képzeltek, vakítóan

fényes csodát. Meglepő módon erre a csodaváró helyre gurult be az ő ágya is. Valamikor, talán épp nem figyelt oda, lekapcsolódhatott az autóról, és egyedül botorkált tovább – és ide talált. Itt furcsa sapkákat hordtak az emberek. Turbánszerű törökösöt, arany hieroglifás rajzokkal díszített egyiptomit, afrikai maslisat, a mellette várakozó hölgynek pedig egyszerű fehér toll lebegett a fején. Haja senkinek sem volt, mert azt már az előzetes kemokezelés lenyalta a fejeikről. Néhány találkozás a beteggel, és zutty, eltűntek a loboncok. A kemo így

táplálkozik. Senki nem sajnálta tőlük a hajzatát. Sőt! A sörény hiánya kreativitást ébresztett a nyavalyától rég elbambult lelkekben, és hirtelenjében meglepő kreációkkal álltak elő. Volt, aki arcot is rajzolt magának, ha a régi, lehordott pofa már nem illett az új sapkához. A színes fejek úgy himbálóztak a váró huzatos aulájában, mint luftballonok a téli Városligetben.

Egyszerre fehér ruhás, megkeseredett arcú angyal jelent meg, ápolónő – a Jelenések Könyvéből. Tudta Zelenka nevét. Hangoztatta. Háromszor is megismételte. Fitogtatta a tudását. Valaki felsírt. Valaki, aki azt hitte, hogy ő következik, holott Zelenka következett.

AlienCat, adobe.com

Kinyitották előtte a legeslegmagasabb ajtót. Szembe találkozott a vasszínű, sugárhatalmú, gyógyító monstrummal. Nézték egymást.

Ő maga összezsugorodhatott, mert kisebb lett, mint amikor megérkezett, a gép pedig egyre nőtt és növekedett, dinoszauruszhoz hasonlított, ilyenről olvasott az unokáinak elalvás előtt.

– Dinoszaurusz, korunk megváltója, ősgyík! Csúszó-mászó radioaktív kukacok tanyája. –szólította meg kedvesen.

Bemérték és lefektették.

A gép körültáncolta. Nem lépett rá, kerülgette. Eltávolodott tőle, ráhajolt. Zöld csíkját ráillesztette a Zelenka hasára rajzolt zöld csíkra.

Váratlanul a Dinoszaurusz gyomra táján megpillantotta a saját arcát. Bekerült volna a monstrum belsejébe? Lefényképezte? Lefilmezte? Videóra tette?

Megette? Úristen, csak nem ette meg? Piros fények gyulladtak fel. A keserű ábrázatúak kirohantak a teremből és a pókok is a sarokból. Megkezdődött a megváltás.

felső kép | mrks_v, adobe.com

Kállay Kotász Zoltán

A MEZTELEN CSILLAGÁSZ

2017-07-27 | **VERS**

Mennyire fontos egy történet kezdete? És a vége?
Nem tudom eldönteni, pedig gyakran ébredek úgy,
hogy az álom eleje feledésbe vész. Mint most is.

Lépcsőházban lépdeltem, jellegtelen, de tiszta
és nagyon világos lépcsőházban, biciklit cipelve.
Épp csak nekiindultam, mikor látom, nincs tovább,
legfelülre értem. „Tovább kell jutnom”, éreztem,
s eszembe ötlött, ha lehunyom a szemem, és elhiszem,
vezetnek még lépcsők felfelé, sikerülhet...
Nekilódultam, vakon, éreztem a fokokat a talpam alatt,
megtettem két fordulót, s már a következő emeleten álltam.
Ugyanaz, mint korábban, vége, nincs tovább.
Megpróbáltam nyitott szemmel: óvatosan
a semmi fölé helyeztem a lábam... Letettem,
vagyis tettem volna, de a talpam nem ütközött ellenállásba,
lépdeltem a nemlétező, láthatatlan grádicsokon.
Szemhunyás... Ez bevált, és ismét felfelé haladtam.
A következő emeleten a fordulónál félmeztelen,
ágyékkötős férfi könyökölt a vaskorlátra;
bár soha nem láttam, megismertem; nagyapám az,
francia- és filozófiatanár, az 1935-ös farsangi Tarzan-jelmezben.
Mosolyogva intett, s felfelé bökött, „Tovább!”
Egyfeljebb nagymamám álldogált, már idősebben –
hetven körüli?, még ereje teljében, hiszen kilencvenkét évesen
halt meg –, lábához két tömött bevásárlócekker támaszkodott,
állt, mint aki csak megpihent kicsit, és amikor melléértem,
cinkosan odasúgta: „Tovább! Nyunyi!”
A következő szinten sötét hajú nő, fiatalabb
nálam. Fehér köpenyben, a haja hátratűzve,
az arca komoly, gyönyörű. „Mindjárt vége a munkaidőnek”,
biztatott. „Biciklizni mész?” „Igen, anyu” válaszoltam tétován.
Ekkor már szürkében borongott a lépcsőház, alkonyodott.
Nem kellett sokat erőlködnöm, egyetlen emelet, és a tetőre értem.
Ezért cipeltem a bicajt: csavarogni akarok a szép,
felhőtlen és szélcsendes éjszakában az égen.

„Mekkora mutatvány lenne csillagok közé
feszített kötélén kerekézni... Így csak a fényükön fogok...
Azt mindenki tud.” Hívös volt, bár lehet,
hogy a léghuzat didergetett csak tekerés közben – meztelen voltam.
„A csillagok előtt minek szégyenkeznék?”
Le-föl cikáztam, aztán kerülgettem az égiteket,
mint akadálypálya bójáit... Aztán megálltam, lehajoltam,
felvettem az egyiket. Forrón tapadt a kezembe,
de nem égetett. És pulzált, emelkedett, összelapult.
Üzenetet, másik, aprócska, sárga csillag utáni vágyódást
vélttem ebből kiolvasni. Könnyen teljesíthető kívánság!
Elkanyarodtam, és a sárga mellé leszállítottam a fehérét.
A fülem zúg? Nem, csak az égbolt válasza volt:
összeolvadó dobogások moraja remegtette az éjszakát.
A kisebb objektumokat kézben, a nagyobbakat
hónom alá csapva fuvarozgattam; kisvártatva
megtaláltam nagyapámat, nagymamámat, édesanyámat...
Helyére került mindenki, amikor valami
megcsikordult a biciklikerek alatt.
Megnéztem: fénytelen égitest, nem lüktetett.
És hívös volt, mint a környező úr. „Ez az én csillagom”.
Kövér, csendes elégedettség mindenfelé;
aztán mégis, messze felettem észrevettem a vörös pöttyöt,
és ráhegyezve a fülem... Meghallottam.
Már odafelé számolgattam; eddig két dobogásból
kalkuláltam a helyet, most csak egyetlen vektorom volt.
„Hát te ki vagy?” Éreztem, hogy válaszolni fog,
ám ahogy lehajoltam, s letettem a követ,
zuhanni kezdtem. A csillagok csóvát húzva repültek
felfelé a szürkén átderengő hajnalban.
„Ruhát!”, ordítottam, és a következő pillanatban már
utcán álltam, valahol Budán, balra mellettem emelkedő,

a Rupp-hegyre visz, Ördögórom út.
Süt a nap, csillog az aszfalt, támasztom a biciklit –
épp most szálltam le, vagy akarok felszállni?
Szemben az úton babakocsis anya közeledik, néhány
hónapos, legfeljebb egyéves gyerek ül
a kocsiban beszíjazva, rám néz és megszólal.
„Fordítva, legközelebb fordítva csináld”.

2005–2017

kép | Ta'Hos, flickr.com

Szekeres Sándor Gábor

TORZ IDŐ

2017-07-08 | PRÓZA

A pohár eltörött. Nem miattam. Vagyis miattam, de nem egészen. Szép pohár volt, metszett üvegű. Tele ízletes borral, aminek az illata mindig megszédített. Kortyoltam a rizlinget, miközben a nap delelőn járt, muskotályt ittam a szomorú szombat estéken, és furmintot, ha kacér lányok társaságában voltam. Megijedtem a puskalövéstől, és lelöktem a poharat az asztról. Véletlen volt, szerencsétlen véletlen. Az ősz azt

mondta, ne féljek, aztán lerázta a fáról az összes levelet, betakarta vele az üvegcserepet meg a lelkeket. Fáztam, mindenfelé lövések dördültek, lánctalpak nyikorogtak, gépek hasították az eget. A katonák elvitték a bort. Vedeltek, bádögréből. Siralmas. Kiabáltam, hogy állatok, mocskos férgek, de kiröhögtek és megütöttek. Az ütés nyoma megmaradt. Hogy üthet így valaki? A tél néma maradt. Némán esett a hó, némán süppedt be a súlyos csizmák alatt. Némán sírtak az emberek. Először azt hittem, megsüketültem, de a gépek és puszkák zaját jól hallottam. És mivel hallottam, nem lehettem süket. A tavasz törte meg a némaságot. Kiabált, értelmetlen szavak fröcskölődtek a levegőbe, és a virágok helyett hamu meg por borította be a kertet. Sehol talpalatnyi zöld, sárga vagy kék. Minden szürke, csak a madarak feketék a kopár földeken. Vad volt az a tavasz. Mindenki vacogott. Ember és állat, fagyos testek tömege. Az üres kandalló előtt kuporogtunk, de tűz nem volt, mert fa sem volt, de mindenki a tűzről képzelgett. Az egyik úgy látta, mintha pislákolna, a másik egész lángtengert álmodott, a harmadik annál is nagyobb tüzet, olyat, ami körbeveszi a Földgolyót. A nyár sem biztatott. Szomorú, mélabús dalok hangzottak fel, a halálról meg az elválásról szóltak. Éjszaka éppúgy, mint nappal. Kínszenvedés. Vártam, hogy jöjjön az ősz, amikor borospohárból kortyolhatok, de hát a pohár eltörött. A darabokat nem ragaszthatom össze, semmiképp sem lesz a régi. Így aztán az ősz sem, a többi évszak sem. Nem érzek mást, csak puszkapor szagot. Azóta is csak azt.

kép | Steven Duong, flickr.com

Lackfi János

A BUDAI BÜDÖSVÍZHEZ

2017-07-21 | VERS

Ó, Rudasnak babszagú leánya,
Lötykölj körbe engemet!
Mint ki visszabújt anyja hasába,

Gyógylevedbe süllyedek.
Körben ruszki maffiózók,
Aggok, bénák, balgák, amorózók,
S én, a magányos cupák.
Én, a magányos cupák.

Míg hajdan egy jóbaráttal jártam
Rudas-gőzbe hajnalon,
Most magányos, bamba lógatás van,
Bús a szőr a combomon.
Persze nem megyek a sírnak,
Csak az árva pórusaim sírnak,
Méregtelenítgetek,
Méregtelenítgetek.

Ivócsarnok van a hídkanyarban,
Ódon hőstettek helye.
Büdösvizet itt büfögtünk hajdan,
Alagút zengett bele.
Most, emlékén víg napoknak,
Lármát boltívek dongái dobnak,
Csak a súlyom veszthetem.
Csak a súlyom veszthetem.

Falkatársak múlt véres havában
Ezerfele porzanak,
Munka szánját vonszolják javában,
Föld felett és nap alatt.
Néha futja telefonra,
Fülbe ki-ki búját-baját ontja.
Kell a lelki szemetes?
Kell a lelki szemetes?

Van már, ami lelkem vigasztalja:
Barlangmélyi karnevál,
Sok öreg test meg a fiatalja
Fény-árnyékban fel-le jár.
Haláltáncban penderülnek,
Húsok-csontok lengnek: ősi ünnep.
Szívek dobja tamtamoza.
Szívek dobja tamtamoza.

Férfinapon nő itt nincsen, mégis
Minden köröttük forog,
Kan-sztorikba belereng az ég is,
Sok malac vicc kavarog.
Kása-testek, nuku lélek?
Legendát bújtatnak a kötények:
Férfivirtus négyzeten.
Férfivirtus négyzeten.

Itt márványon törökök henyéltek,
S Szindbád, az idő-utas,
Bármelyik test most is lehetnének,
Mezítelen itt a hát, a has.
Vér pezsdül, gőzből jegesbe,
Hasít a fény szűk résen beesve,
Testeket szab mértana,
Testeket szab mértana.

Mindenkit megmér hatalmas mérleg,
Csontja-bőre hány kiló,
Gyorsan kiszabják, hogy mennyit érek,
Egyembernyi porció.
Ez a nullpont a világban,

Hol méz van és fanyar orvosság van,
Hol por és hamu leszek,
Hol por és hamu leszek.

Itt tanulom, hogy minden foszlandó,
Illan a rang és vagyon,
Egy szál nincsben ugyanolyan gyarló
Professzor és vadbarom.
A nyaklánc bárhány karátos,
A termálvíz minden élőt átmos,
Egyenlőek így leszünk,
Egyenlőek így leszünk.

Így halok meg. Lehull a kötényke,
Víz utánam összecsap,
Illan a felszínről arcom fénye,
Vérem alvadó kecsap.
Lélegzet párája csöppen,
Széttérjed koncentrikus körökben,
Felszárad majd lábnyomom,
Felszárad majd lábnyomom.

kép | Rudas fürdő az 1850-es években. L. Rohbock, fotó Thaler Tamás, Wikimedia Commons

Kiss Lajos András

MIGRÁCIÓ, MENEKÜLTVÁLSÁG, NÉPESSÉGCSERE, TERRORIZMUS – HOGYAN ÉLJÜNK APOKALIPSZIS IDEJÉN? 2.

A LEGSZEGÉNYEBB EGYMILLIÁRD EMBER

2017-07-17 | ESSZÉ

Tallár Ferenc többször megismétli, hogy „(...) a modern kori migráns az áruformába bujtatott munkaerő ideális formája: léte a tőkés világ gazdaság logikájába illeszkedik.”^[1] Az értelmezés baloldali világregndszer-elmélet, s jórészt magam is

egyetértek vele. A megközelítés – szociológiai/társadalomelméleti megalapozottsága miatt is – jóval plauzibilisebb magyarázatot kínál, mint a pszichologizáló, illetve a rövid távú gazdasági előnyökre fókuszáló neoklasszikus és neoliberais elméletek.[2] A migrációs problémák kapcsán ugyancsak a világkapitalizmus strukturális ellentmondásaira hívja fel a figyelmet Paul Collier. Az oxfordi közgazdászprofesszor *Az alsó egymilliárd* című könyvében a világ legszegényebb országainak gazdasági, politikai és szociálpolitikai viszonyait elemzi. A glóbusz több mint egy milliárdnyi nyomorgójának hetven százaléka Afrikában él, ez nagyjából hétszázmillió ember (a maradék 300 millió koldusszegény többségén Ázsia és Dél-Amerika tucatnyi országa osztozik). A tény, hogy Collier és munkatársai az utóbbi évtizedben az afrikai országok társadalmi és gazdasági életének szisztematikus kutatásába fogtak, önmagában is felhívó. Mert a huszadik század közepére az afrikai kontinens valahogy „elfelejtődött. Főképpen annak ismeretében érdemel figyelmet ez a változás, hogy egy évszázaddal korábban Afrika még a felfedezők és a kalandvágyó emberek kedvenc „terepének számított”. Miként azt Baudelaire megtapasztalhatta az 1855-ben megrendezett párizsi világkiállításon: Afrika egzotikus állatait és a törzsi harcosok maszkjait bemutató kiállítótermekben tolongott a legtöbb látogató. A huszadik században, s főként a második világháborút követő évtizedekben aztán az afrikai kontinens elveszítette egykori vonzerejét, s legfeljebb az úgynevezett gyarmati felszabadító mozgalmak, illetve a szovjet–amerikai geopolitikai versengés kapcsán figyelt rá a média. Jean-Cristophe Rufin (az *Orvosok Határok Nélkül* nevű szervezet egyik legendás aktivistája) írja az eredetileg 1991-ben megjelent könyvében: „az 1960-as évek elején a pionírszellem újfajta felfedezésre váró területeket talált: az extrém magasságokat, az óceánok mélyét, a meghódításra váró világűrt”. [3]

új barbárok

A múlt század kilencvenes éveinek elején újabb világpolitikai fordulat következett: véget ért a hidegháború, ezzel megszűnt a félévszázados Kelet–Nyugat szembenállás, és rövid időre úgy tűnt, globális méretű együttműködés váltja fel a korábbi ellenségeskedést.[4] Csakhogy a világtörténelemben nemcsak az örök változás, de az „örök visszatérés” elvét is gyakran tapasztaljuk. Például Karthágó bukása után Rómának újabb külső fenyegetés után „kellett néznie”, s jól tudjuk, a barbárokban fel

is lelte az ellenséget. A fejlett Nyugatnak is új ellenségre volt szüksége a Gonosz Birodalmának tekintett Szovjetunió felbomlását követően. S a Nyugat nagyon gyorsan a harmadik világban ismerte fel a fenyegető „új barbárokat”. Rufin állítása szerint: innentől a Kelet-Nyugat oppozíciót az Észak-Dél szembenállás váltotta fel. Az újabb ellentétpár az elmúlt két évtized során szinte normatív érvényességű lett a társadalomtudósok és a politikai elemzők körében.

A francia orvos és író következtetései személyes tapasztalatokon alapulnak, amelyeket jórészt a múlt század nyolcvanas éveiben szerzett a segélyszervezet magas beosztású tisztviselőjeként. Könyve megírása óta közel három évtized telt el, s szomorúan konstatálhatjuk: azóta romlott a helyzet Afrikában. Rufin példái között első helyen a korabeli Angola szerepel, amely csak a térképen jelent meg egységes államként. A központi hatalom és az egész államszervezet darabokra hullott, az egymással rivalizáló fegyveres bandák uralkodnak és terrorizálnak. 1988-ban, mondja Rufin, „ez volt a világ legveszélyesebb helye”. Ugyanabban az évben a felkelők úgy lőtték le az *Orvosok Határok Nélkül* szervezet gyógyszer- és egyéb humanitárius segítséget szállító repülőgépét, hogy pontosan tudták, milyen gép. Az európai ember, akár orvos, akár valamelyik segélyszervezet önkéntese vagy éppen újságíró, egyre kevésbé szívesen látott vendég Afrika zavaros övezeteiben. De ha egy gonosz diktátor megbukott, a helyzet semmivel sem lett jobb, mert a bukott rezsimet totális anarchia váltotta fel. „A terror új *terra incognita*-jén mindenütt az anarchikus széteséssel és az egymással rivalizáló pártokkal találkozunk”[5].

mindnyájunkat érint

Paul Collier könyvét úgyszólván Rufin harminc évvel korábbi munkája folytatásának is tekinthetjük. Pedig eleinte optimistának tűnik: az első fejezetben például az olvasható, hogy a harmadik világ voltaképpen „kicsivé” vált. Ez azt jelenti, hogy az utóbbi ötven évben a föld hétmilliárd lakójának döntő többsége – azaz nagyjából hatmilliárd ember – jó vagy legalábbis még éppen elviselhető életkörülmények között él, s „mindössze” egy

milliárdra tehető azok száma, akik reménytelenségben és nyomorúságos körülmények között tengetik mindennapjaikat. Csakhogy, mondja Collier, a nyomor problémája nemcsak azt az alsó egymilliárdot érinti, akik manapság is a 14. századra jellemző életkörülmények között élnek és halnak meg. Ami az alsó egymilliárd emberrel történik, távlataiban mindnyájunkat érint, és a későbbiekben még inkább érinteni fog. „A 21. század világa a maga anyagi jólétével, globális kapcsolatrendszerével és gazdasági hálózataival a jövőben egyre kevésbé tudja elzárni magát a káosz e hatalmas szigetétől.”**[6]** S minél távolabbra kerül ez az egymilliárd ember a világgazdaság fő áramától, annál reménytelenebb, hogy valaha is integrálni lehet őket.

De miért állt elő ez a szomorú és távlataiban rendkívül veszélyes helyzet, és hol kell keresni a felelősöket? Collier nem marxista vagy neomarxista gondolkodó (mint például Immanuel Wallenstein). A brit professzort, aki egy ideig a kapitalizmus fellegvárának számító Világbank kutatórészlegének vezetője volt, nehéz lenne baloldali radikalizmussal vádolni. De mint egyszerű német asztalos unokája – erre többször is utal könyveiben – félig-meddig önmagát is migránsnak tekinti, s már csak a világ szegényei és elesettjei iránt érzett részvétéből fakadón sem hárítja el a gazdag világ felelősségét. Noha a Nyugatnak jó oka lenne penitenciát gyakorolni (kolonizáció, az önállóvá vált afrikai államok határainak önkényes megvonása stb.), ő mégis úgy látja, hogy a fő felelősöket Afrika, illetve tágabb értelemben a harmadik világ pszichopata és csirkefogó „politikusi” között kell keresni, akik lényegében szimpla bűnözők. Nem mintha Afrikában ne lennének „hősök”, akik őszintén küzdenek azért, hogy a kontinens kikerüljön a nyomorból, de „(...) a gazemberek fegyverekkel és pénzzel rendelkeznek, és ők tartják kezükben a hatalmat. És ez így is marad, ha nem változtatjuk meg radikálisan alapkonceptiónkat.”**[7]**

Collier elsődleges feladatának tekinti az afrikai kontinensen folyamatosan újratermelő polgárháborús állapotok hátterének feltárását. Fontos, hogy igazán megértsük a különféle lázadó mozgalmak, felkelő csoportok manifesztumait, politikai deklarációit. A lázadó mozgalmak ugyanis az elviselhetetlen állapotok egész katalógusát sorolják, és így igazolják céljaikat: mindenütt jelen lévő politikai elnyomás, kizsákmányolás, kirekesztettség az életüket befolyásoló döntésekből stb. Általában ezekre a tényekre és körülményekre hivatkoznak azok a politológusok és újságírók is, akik hősöknek kiáltják ki a felkelőket. „Én mindenesetre megtanultam, hogy megfelelő távolsággal kezeljem a visszás állapotok megszüntetésére – mint a forradalmi mozgalom tiszta céljaira – vonatkozó deklarációkat – írja Collier. – Egy polgárháború valódi okainak feltárása nem könnyű. Még abban sincs egyetértés a történészek között, hogy miért tört ki az első világháború. Amúgy a legtöbb háborúnak sokféle oka van: maguk a politikusok, a gyűlölet, a téves helyzetmegítélés.”^[8] Collier és munkatársai a lehetséges szociális, politikai, földrajzi és gazdasági okok egész spektrumát tárták fel. Habár a komplex társadalmi folyamatokat csak a valószínűség szintjén lehet prognosztizálni, az nagy biztonsággal megállapítható, hogy azokban az országokban, ahol nagyon alacsony az egy főre jutó nemzeti jövedelem, megnő a polgárháború esélye. (S persze aztán a polgárháborús káosz is felgyorsítja a nemzeti jövedelem csökkenését.) Ehhez a némileg triviális megállapításhoz „józan ésszel” is el lehet jutni: ahol nagy a szegénység és a kilátástalanság, a fiatal férfiak úgyszólván automatikusan a lázadás olcsó tartalékhadserégét képezik. Ezeken a helyeken az élet „békeidőben” sem sokat ér, ezért egyszerű megoldás olyan lázadó csoporthoz csatlakozni, amelyik a gyors meggazdagodás ígéretével csábítja a fiatalokat. Collier egyik példája a 2002-ben történt tragikomikus túszszedési akció. A Fülöp-szigeteken tevékenykedő kisebb lázadó csoport túszul ejtett egy nyugati turistacsoportot. A túszok között volt egy francia nő, aki vállalta, hogy megírja a hatóságoknak a levelet: mit akarnak a lázadók a túszok szabadon bocsátásáért. „Akkor most mit írok?”, kérdezte a nő a parancsnoktól. „Egymillió dollár túszokként.” Ez volt a lázadók első követelése. A nő felírta a követelést papírra, és újra kérdezett: „S mi van még?” A parancsnok egy darabig gondolkodott, aztán előállt egy „koncepcionális” politikai követeléssel is: „Mondjon le Jojo polgármestere”. Végezetül a főnök megfogalmazott

egy harmadik feltételt: „Kérünk két bűvárórát.” Ebben állt a lázadók „politikai programja”. Sejthető, mennyire lenne igazságos az a világ, amelyben ők jutnának hatalomra.

csak tízezer dollár és egy mobiltelefon

Ahol végletesen nyomorúságosak az életfeltételek, a politikai vezetés pedig gyenge és korrupt, úgyszólván játszi könnyedséggel lehet felkelést kirobbantani. Zaire (ma Kongói

Demokratikus Köztársaság) egykori diktátora, Laurent-Désiré Kabila^[9], amikor lázadó csapatai élén bevonult az ország fővárosába (Kinshasa), hogy átvegye a hatalmat, elmagyarázta a nyugati újságíróknak, milyen pofon egyszerű Zairében sikeres lázadást kirobbantani. Nem kell hozzá más, csak tízezer dollár és egy mobiltelefon. „Ez a kijelentés ugyan némileg hatásvadászó túlzásnak tűnt, de Kabila így folytatta: Zairében annyira szegények az emberek, hogy tízezer dollár befektetésével egy kisebb hadsereget lehet toborozni.”^[10] Ami a mobiltelefon szükségességét illeti, itt már valóban a kapitalista világrendszer működéslogikájának lényegéhez érkeztünk. Amikor Kabila a fővárosba ért, valójában már ötszáz millió dollár volt a zsebében. Mégpedig azért, mert a nyersanyag kitermeléssel foglalkozó nemzetközi konszernek bármilyen politikai mozgalmat hajlandók pénzelni, ha az a korábbi hatalomnál olcsóbban (és hosszú távon) biztosítja számukra a nyersanyagok kitermelésének monopóliumát. S ennek az új koncesszióknak gyors elintézéséhez jól jött a mobiltelefon.

Persze igazságtalan volna a harmadik világ milliárdnyi szegény emberét azzal vádolni, hogy bármikor képesek egy erőszakos kisebbség aktív támogatására. A valóság az, hogy abszolút többségük általában némán tűri a nyomort és az elnyomást. Nem volt ez másképpen hajdan az európai kontinensen sem. A francia nyelvű (és viking eredetű) normannok, amikor elfoglalták Angliát, és kiirtották az őshonos angol nemesség zömét, évszázadokig szinte ellenállás nélkül uralták az országot. Amikor „polgárháborús helyzet” alakult ki, akkor sem az angolok lázadtak fel új uraik ellen, hanem a normann nemesek egymást gyilkolták a földért és a hatalomért. Csakhogy az emberi természetben „erős hajlam” van arra, hogy mindig a „szélsőségesre” és a

„kivételesre” figyeljen fel. S miként erre Tallár Ferenc is utal, a „spektákulum társadalmában” a médiumok logikája kifejezetten „rájátszik” az ember extrémítások iránti vonzalmára. A látványos elemekkel tarkított diktatórikus rezsimek mindig magukra vonják a világ közvéleményének figyelmét, amíg a némán szenvedők homályos háttérben maradnak.

Emlékezzünk például Idi Amin Dadára, Uganda egykori diktátorára, aki csaknem analfabéta volt, de elnöki rangja mellett „Feldmarshal” is lett (a teljes titulusa egyébként így hangzott: *Őfőméltósága Al Hadji Doctor Idi Amin Dada, a Viktória kereszt, a Különleges Szolgálati Érdemrend, a Hadikereszt viselője, Minden Szárazföldi Állat és Tengerben Élő Hal Ura, a Brit Birodalom Legyőzője Afrikában, s kiváltképpen Ugandában*). Amikor Uganda határvitába keveredett a szomszédos Tanzániával, Amin, a brit gyarmati hadsereg amatőr bokszbajnoka, mérkőzésre hívta ki Julius Nyererét, Tanzánia apró termetű és csontsovány elnökét, hogy így döntsenek. (Külön pikantériája a történetnek, hogy ellentétben az ugandai diktátorral, Julius Nyerere rendkívül művelt volt, Shakespeare *Julius Caesar*-ját is lefordította szuahéli nyelvre.) Vagy gondoljunk Jean-Bédél Bokassára, a Közép-afrikai Köztársaság elnökére, majd önjelölt császárára, aki olyan koronázási ceremóniát szerveztetett magának, amely felemésztette az ország egyévi nemzeti jövedelmének felét, s akitől állítólag az emberevés sem volt idegen.

szinte lehetetlen kijönni

Jean-Christophe Rufint a csodás afrikai kontinens iránt táplált őszinte vonzalma sem akadályozta abban, hogy valós képet fessen az ott zajló folyamatokról. Többször is utal

arra, hogy a jelen sanyarú állapotát nem lehet kizárólag az európai gyarmatosítás számlájára írni. Az akkoriban (azaz a nyolcvanas években) kubai és szovjet segítséggel életben tartott „kommunista” Etiópiát persze lehet zárványállamnak tekinteni. De ne felejtjük el, hogy a bezárkózási hajlam mindig az ország fontos tradicionális vonása volt. „Hosszú évszázadokon keresztül különösebb nehézség nélkül be lehetett utazni Etiópiába – csak hogy szinte lehetetlen volt onnan kijönni! Így például a 16. században egy utazási vágytól hajtott olasz festőnek sikerült egészen az Akszúmi Királyságig eljutnia. A császár jól fogadta, házat, feleséget és jó fizetést adott neki, hogy nyugodtan gyakorolhassa mesterségét. Az etióp festészetben így szinte hamarabb megjelentek a reneszánsz stílusjegyei, mint Franciaországban. De ez a szerencsétlen festő soha többé nem láthatta viszont a hazáját, mert a császár a tulajdonának tekintette, és nem engedte sehova.”**[11]**

A nyugati világ szakértőinek többsége vallja, hogy a tömeges migráció – legalábbis hosszabb távon – igazából senkinek sem jó. Se a kibocsátó, se a befogadó országoknak. Nyilvánvaló, hogy a helyben maradást támogató és a nemzetközi méretekben megszervezett segítségnyújtás lenne a legcélravezetőbb. Csakhogy ennek kivitelezése is roppant nehéz feladat. Collier egy helyütt megemlíti, hogy például Csádban a kórházak fenntartására kiutalt száz egységnyi pénzösszegnek mindössze egy százaléka jutott el az érintettekhez. A pénz kilencvenkilenc százaléka elfolyt a különböző korrupciós csatornákon, illetve a hadsereg fenntartására fordították. A többé-kevésbé működőképes állami adminisztráció hiányában a nemzetközi segítség ablakon kidobott pénz. Vagy induljunk ki a közkeletű vélekedésből, hogy egy nyersanyagokban szegény országban az átlagosnál nehezebb a gazdasági fejlődés motorját beindítani. De ez is csak megszorításokkal érvényes igazság. Ha például olyan szerény életkörülményeket nyújtó afrikai országban, ahol a pásztorkodás és halászat jelenti az emberek fő megélhetési forrását, egyszer csak jelentős olajlelőhelyre bukkannak, ez a hirtelen felfedezett kincs a legtöbb esetben egyáltalán nem segíti az ország gazdasági fellendítését. Sőt, a lakosság életszínvonala akár még a korábbiakhoz képest is romlik, mert a különböző klánok és önjelölt törzsfőnökök között megindul a harc az olajlelőhely birtoklásáért. A nyugodt pásztorkodó életnek hirtelen vége szakad, s az őshonos lakosságot vagy elűldözik lakóhelyéről vagy (legalábbis a férfiakat) erőszakkal besorozzák valamelyik hadúr seregébe. Collier szerint sokat segíthet a helyzeten, ha nem egy, hanem tíz vagy inkább húsz olajforrásra bukkannak, mert akkor a klánok megegyezhetnek egymással a tulajdonlás kérdésében. Ilyen ritka szerencse azonban csak kivételesen adódik a történelemben.

Collier az *Exodusban***[12]** más szempontokat is megfogalmaz a világméretű migráció kezelhetőségéről. Ezekről a *folytatásban* lesz szó.

[1] Tallár Ferenc: *Migráció, globalizáció, nemzetállam*. <http://ligetmuhely.com/liget/migracio-globalizacio-nemzetallam/>

[2] Niklas Luhmann *A társadalom társadalma* címmel megjelent utolsó nagy munkájában meggyőzően mutatja be, hogy a liberalizmusnak nincs társadalomelmélete. A liberálisok a gazdasági/társadalmi folyamatokat az egyéni leleményre (vagy annak hiányára), illetve a formális jog adta játéktérre vezetik vissza. Lásd Luhmann, Niklas: *Die Gesellschaft der Gesellschaft*. Suhrkamp Verlag, Frankfurt am Main, 1997.

[3] Rufin, Jean-Christophe: *Das Reich und die neuen Barbaren*. Verlag Volk und Welt, Berlin, 1993. 36. Ford.: Joachim Meinert. Eredetileg: *L'empire et nouveaux barbares*, Éditions Jean-Claude Lattès, Paris, 1991.

[4] Az idősebb Bush 1990. november 22-én Párizsban bejelentette: „a hidegháború befejeződött”. Lásd Rufin, i. m. 22.

[5] I. m. 43.

[6] Collier, Paul: *Die unterste Milliarde*. Warum die ärmsten Länder scheitern und was kann man dagegen tun kann. C. H. Beck Verlag, München, 2008. 17. Ford.: Rita Seuß und Martin Richter. Eredetileg: *The Bottom Billion*. Why the poorest countries are failing and what can be done about it. Oxford University Press, New York, 2007.

[7] I. m. 19.

[8] I. m. 34.

[9] Máiig jól emlékszem a jelentre, amikor Kabila letette a hivatali esküt: a tévéhíradóban látható volt, hogy az öltönyt és nyakkendőt viselő úr lábán *Adidas edzőcipő* van.

[10] I. m. 38.

[11] Rufin, i. m. 45-46.

[12] Collier, Paul: *Exodus*. Warum wir Einwanderung neu regeln müssen. Siedler Verlag, München, 2014.

kép | Ivan Kliun festményei, wikimedia.org

Marosán Bence Péter

SORSKÖZÖSSÉGBEN A TERMÉSZETTEL

AZ ÖKOFILOZÓFIA ÉS ÖKOETIKA HEIDEGGERIÁNUS MEGALAPOZÁSI KÍSÉRLETEI

2017-07-04 | **ESSZÉ, RETRO**

Bevezetés

Képes-e megalapozni egy következetes ökofilozófiát és ökoetikát az ittlétet minden más létezőtől, így a természeti valóság egészétől, és konkrétan az állatoktól elkülönítő, heideggeri létgondolkodásból kiinduló ökológiai szemlélet?

Megkockáztatom, hogy pusztán az ittlétszerű és nem-ittlétszerű létezők radikális megkülönböztetése nem elegendő a természeti környezetért, az állati individuumokért és populációkért viselt felelősséghez. Ha csak a különbséget hangsúlyozzuk, a rokonságot pedig nem, a felelősségnek és a szolidaritásnak nem lesz alapja, pusztán önkény marad.

morálisan beszámítható lények

A radikális differencia és a radikális azonosság között középen van a rokonság. Ha valamit egyáltalán nem érzünk közösnek, a felelősség, az iránta érzett szolidaritás éppúgy talajtalan és

önkényes, mint a tökéletes azonosság esetében, mert a felelősség és a szolidaritás, ha tökéletesen motiválatlan, akkor esetleges. A motivációhoz pedig bizonyos fokú közösségre, rokonságra, hasonlóságra van szükség. Mindig az azonosság és különbség szálai fonódnak egybe; a kettő együtt van jelen. Ami a természet és a természeti létezőket illeti: felelősséget csak azért érzünk más eszes és nem-eszes lények és közösségek iránt, mert mi magunk öntudattal rendelkező, eszes és morálisan beszámítható lények vagyunk. De késztetést, hogy valóban erkölcsileg viszonyuljunk hozzájuk, azért érzünk, mert velük együtt egy nagyobb egység részeit alkotjuk. A késztetést a Másik felől érkező hang, megszólítottaságunk tudata kelti fel. A megszólítás aktusát és tudatát, a motiváltságot, sőt az elháríthatatlan feleletkénységet az teszi lehetővé, hogy a Másik nem csak idegen, nem teljesen idegen. Nemcsak különbség van, hanem közösség is.

A szolidaritás és felelősség elve Hans Jonas Heidegger-kritikájából eredeztethető, de visszamutat a német romantika korszakába, különösen az ifjú Hegelhez és Schellinghez. Élőnek élő iránti szolidaritását szeretném itt középpontba állítani, és ezzel egy következetes ökoetika és ökofilozófia alapjává tenni – bizonyos mértékig Heideggerrel szemben.

I. Heidegger antropocentrizmusa

Noha Heidegger egész filozófiai pályafutásának egyik fő motívuma, hogy a hagyományos filozófiai gondolkodást uraló dualizmusokat meghaladja, bizonyos szembeállításokon neki sem sikerült teljesen túljutni. Munkássága során végig küzdött szubjektum és objektum kettőssége és merev oppozíciója ellen, és hovatovább elutasította az ember kivételezett helyét a világban, a tradicionális metafizikai gondolkodás emberközpontúságát mégis megőrizte –mégoly radikális kritikája ellenére. Az ember kivételes és kivételezett, minden más létező fölötti pozíciója őrződik meg az ittlét különleges, centrális ontológiai helyzetének heideggeri felfogásában.

Heidegger munkásságának különösen a második, kései fázisa vált fontossá az amerikai ökológiai mozgalom elméleti törekvései számára. Olyan filozófusokra gondolok, mint Arne Naess,^[1] Bill Devall, George Sessions, Michael Zimmerman, Frank Schalow és Leslie Paul Thiele. Az idős Heideggernek a nyugati hagyomány

antropocentrikus motívumaira, a benne fellelhető dualizmusokra, a létezők uralására, általában technikára vonatkozó kritikai megfontolásairól van szó; előzményeik, többé-kevésbé kifejtett formában, a „fordulat” előtti Heideggernél is fellelhetők. Mindig is jelen volt nála egyfajta hangsúlyos antimodernista attitűd,[2] amelyhez aztán erőteljes ökológiai színezetű, a német romantikában gyökerező (mindenekelőtt Hölderlinhez hajoló) elemek is kapcsolódtak. De az alapvető dualizmus megmaradt, s ezért nem lépett túl a nyugati filozófiában kezdetektől jelenlévő antropocentrizmuson, szellem és természet kettősségén. Ezért nem építhető erre olyan ökoetika, amely beláthatón tiltja a természettel, az állatokkal és közösségeikkel szembeni emberi visszaéléseket.

az átélt test

A *Lét és idő* (1927) a létkérdés szisztematikus kidolgozásának igényével lépett fel, és ezzel szerves összefüggésben a hagyományos filozófiai gondolkodásban – mindenekelőtt a modernitás és különösen Descartes óta – uralkodó dualizmusok meghaladásának szándékával. A műben, nem függetlenül a fenomenológiában Husserl óta alapvető antinaturalizmustól,[3] radikálisan megkülönbözteti az ittlét egzisztenciális dimenzióját, az ittlétet mint önmaga és mint a Lét feltárultságát az ittlét biológiai jellegzetességeitől. Az ittlét testi vonatkozásának állítólagos elhanyagolása, amelyet a francia kritikusok (Merleau-Ponty, Lévinas, Henry, Derrida) szemére vetettek, a biologizmustól és naturalizmustól való ódzkodásával függhet össze. (Nem a *Lét és idő*ben, de később több helyen foglalkozik az átélt test, a Leib problémájával. Mindenekelőtt a *Nietzsche-szövegekben*, a *Zollikoni szemináriumokban*, az Eugen Finkkel együtt tartott *Hérakleitosz-szemináriumokban* és másutt is). Ami számunkra fontos: az ittlét és minden más létező szembeállítása a *Lét és idő*ben.

Néhány értelmező[4] megjegyzi, hogy Heidegger a *Lét és idő*ben még nem használja az „ontológiai differencia” terminusát abban az értelemben, ahogyan pár hónappal később, *A fenomenológia alapproblémái* című egyetemi kurzusán. Marion viszont cáfolta ezt: az „ontológiai differencia” igenis hangsúlyos a *Lét és idő*ben. Az ittlétszerű és a nem-ittlétszerű (dologi, eszközjellegű, tehát kézhez álló vagy kéznél lévő) létezők között „ontológiai különbség”-et tesz („[den] ontologische[n] Unterschied”, *Lét és idő*,

§12). Az ittlétet minden más létezőtől megkülönbözteti: az önmaga és a Lét feltárultságaként egzisztál. Magam is úgy vélem, az ontológiai differencia fogalmát nemcsak használja, de kiemelt jelentőségűnek tekinti. Ha nem volna ittlét, írja Heidegger a *Lét és időben*, akkor is volna lét, csak nem volna „itt”, nem volna feltárult.

[5]

Később a gondolat még hangsúlyosabbá válik. Az utolsó marburgi kurzus leiratában, az 1928 nyári szemeszteri Leibniz-szeminárium szövegében olvassuk: „Az égitestek és a kozmosz élettartamához képest az emberi egzisztencia és történelme bizonyára a leginkább múlandó, csupán egy pillanat – de ez a pillanat, amennyiben hiteles, a létezés legmagasabb rendű módja”.**[6]** Az 1929/30-as *A metafizika alapfogalmai* című szemináriumban árnyaltabban fogalmaz emberi és nem-emberi, mindenekelőtt az állati természet viszonyáról. Egyáltalán a Lét folytonosságáról, hisz a létezők három nagy csoportját különbözteti meg: a világnélküli (pl. kő), a világszegény (állat) és a világképző (ittlét) létezőket. Az embernek világa van, az állatnak pedig környezete, vagy inkább a létezés szűknek tekinthető, bezáró körgyűrűje (Umring).**[7]** Később ezt visszavonja: „Az állatnak nincs világa, sem környezete” – mondja az 1935-ös *Bevezetés a metafizikába* című nyári szemeszteri előadásában.**[8]** Egyre erőteljesebb nála az állatot az embertől elválasztó ontológiai szakadék, és mindent megtesz, nehogy a kettő közös platformra kerüljön. Az 1942-es Parmenidész-szemináriumban is hosszan küzd az ellen, hogy az ember és állat közti különbséget „biologizálva” elmoszuk. „Egyetlen állatnak sincs keze. [...] Az állatnak csak 'mancsa' lehet”.**[9]** A Humanizmus-levélben, 1946-ban mégis megengedi, hogy az állatnak lehet környezete, ugyanakkor a környezetet itt élesen elválasztja a világtól, amely csak az ittlétnek lehet. Az állat, mivel nincs nyelve, amely őt „a Lét világló tisztásába állíthatná”, nem képes az ittlétre.**[10]** Ez tekinthető Heidegger végső szavának ebben a kérdésben.

Noha méltányolni lehet, hogy Heidegger ellenáll az ittlét biologizálására és naturalizálására irányuló törekvéseknek, mégis elfedi, ami bizonyos állatokban nem biológiai és nem naturális. Ember és állat, általában ember és természet viszonyának differenciált szemléletére anélkül is szert tehetünk, hogy radikális töréseket vinnénk a

világ leírásába. Hogy érzékenyek legyünk a kapcsolatokra, a közös pontokra és az átmenetekre. Olyan folyamatfilozófiát szorgalmaznék, amit többek között Hegelnél, az idős Husserlnél, Merleau-Pontynál vagy Whiteheadnél találunk.

Az idős Heideggernél az ökológiai szempontból is releváns vezérmotívum, hogy „az ember nem a létező ura. Az ember a Lét pásztora”.**[11]** Ennek konkrét értelme a lenni-hagyás heideggeri felfogása felől bontható ki. Az ember inautentikusan viszonyul önmagához, a természethez, általában a Léthez, ha mindent uralni és ellenőrizni akar. Engednie kell, hogy a létezők a maguk útját járják, az ittlétszerű és nem-ittlétszerű létezők, mozgásukkal és életükkel belesimuljanak a Lét egészének mozgásába. Szerinte a technika, mely a mindennek feletti uralmat célozza, a nyugati metafizika kiteljesedése; az eredeti viszony megmérgezése és eltorzítása.**[12]**

II. Az ökológia heideggeriánus megalapozási kísérletei

Különösen az idős Heidegger elképzelései gyakoroltak mély hatást az Amerikában kibontakozó mélyökológiai mozgalomra, olyan gondolkodókra, akik többé-kevésbé távolságtartó vagy éppen kritikus viszonyt ápoltak a mélyökológiával. Mindenekelőtt Arne Naest említtem, akire – mégoly kritikus megnyilatkozásai ellenére is – hatott Heidegger.**[13]** Utána Bill Devall és George Sessions, Michael Zimmerman, Frank Schalow és Leslie Paul Thiele munkái kapcsolódnak a német filozófushoz. Devall és Sessions írják programadó művükben: „Heidegger arra szólít fel, hogy autentikusan lakozzunk a Földön, hasonlóan a mi felszólításunkhoz, hogy *biorégióinkban* lakjunk, éberrel figyelve a természeti folyamatokra”.**[14]**

Akik az amerikai ökológiában kifejezetten heideggeriánus ihletettséggel voltak, mint Zimmerman, Schalow és Thiele, valamennyien megtartották az emberi és nem-emberi közti radikális ontológiai differencia gondolatát, és az ökológiai

felelősségvállalás gondolatát a lenni-hagyás, lenni-engedés koncepciójára alapozták. Az ember *épp azért* képes felelősséget vállalni a természetért és a nem-emberi élőlényekért és populációkért, *mert nem természeti lény*, mert ittlét, és a Lét világosságaként és világlásaként van.

lenni-hagyás

Zimmerman hangsúlyozza, hogy a mélyökológia teoretikus alapvetése és Heidegger gondolkodása messzemenően kompatibilisek egymással.**[15]** Szerinte a létgondolkodás legkevésbé sem kell, hogy indifferens monizmussal járjon.

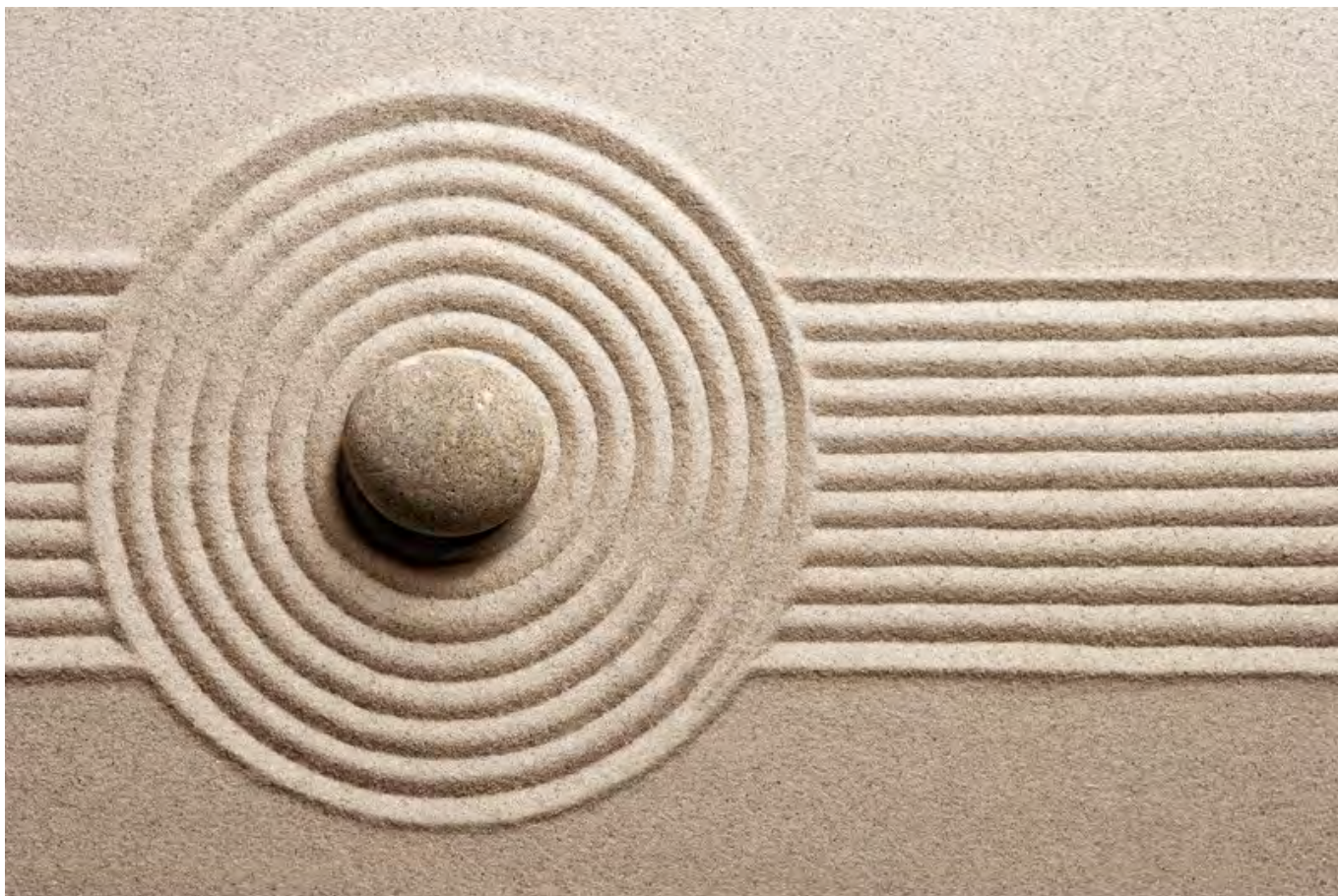
Hiszen a Lét heideggeri felfogása megenged, sőt szükségszerűvé tesz egy kellőképp differenciált és árnyalt ontológiai felfogást. A lenni-engedés azt jelenti, hogy nem erőszakoljuk rá előzetes elképzeléseinket a létezőkre, hanem engedjük, hogy azok önmagukból megnyilvánuljanak, és megnyilvánítsák sajátos különbségüket tőlünk és a többi dologtól, hogy kinyilvánítsák sajátos önállóságukat és autonómia-igényüket. A lenni-hagyás csöppet sem passzív attitűd Zimmerman Heidegger-értelmezésében. Éppen azt az aktív erőfeszítést teszi szükségessé, hogy elősegítsük a dolgok önálló, önmagukra hagyatkozott létezését.**[16]** Zimmerman szerint azért lehetséges erre törekednünk, mert nem természeti létezők vagyunk, hanem szellemi lények, ittlétünk beágyazott a Lét mozgalmasságába.

Frank Schalow állatokkal kapcsolatos, etikailag felelős attitűdünket is az állatoktól gyökeres különbözőségünk heideggeri nézetére alapozza.**[17]** Szerinte a szabadság alapvetően megkülönböztet bennünket minden állattól és a természettől. Úgy véli, amikor jogokat tulajdonítunk az állatoknak, épp egy antropocentrikus nézőpontot képviselünk: olyan, lényegileg antropomorf kategóriákat akarunk az állatokra erőltetni, amelyek létüktől idegenek, és ezzel csapdát állítunk. A jog ugyanis egy közösség konszenzusától függ. Ezzel kiszolgáltatnánk az állatokat az önkénynek, tetszésünktől függne, hogy befogadjunk vagy kirekesszünk a jogközösségbe.**[18]** Az etikának, olvassuk Schalow-nál, el kell távolodnia a jogtól.**[19]** Zimmermanhoz hasonlóan Schalow is a „lenni-hagyás” motívumát helyezi előtérbe.**[20]** A szabadság uralmat jelent másokon és más dolgokon (ez a szabadság inautentikus gyakorlása), a

szabadság felelősségvállalás önmagunkért és lénytársainkért. „A szabadság, ami megkülönböztet bennünket állati lénytársainktól, arra rendel, hogy őrkdjünk, nem pedig arra, hogy hatalmaskodjunk felettük”.[21]

Thiele *Természet és szabadság* című tanulmányában középutat keres a radikális bio-egalitárius ökológia és az antropocentrikus szociális ökológia között.[22] Joggal jegyzi meg, hogy a radikális biocentrikus egalitarianizmus a gyakorlatban rendkívül nehezen kivitelezhető, és teoretikusan is sok gonddal terhelt állásponthoz vezetne. A „dzsainizmus” képviselői kényesen vigyáznak, nehogy bármely élőlényt véletlenül elpusztítsanak. Az antropocentrikus ökológia, például a Murray Bookchin-féle szociális ökológia azonban megengedi, hogy az ember figyelmen kívül hagyja a természeti szféra sajátos igényjogosultságait, és emberi érdekek nevében újra és újra erőszakot kövessen el a természetén és a természeti lényeken, amikor úgy gondolja, hogy érdekei megkövetelik.

Thiele szerint ezt az alternatívát az ökológia heideggeriánus megalapozása sikerrel tudná meghaladni; de pontosan úgy, hogy az emberre nem mint természeti létezőre tekintünk, hanem mint erkölcsi, tetteiért felelősséget vállalni képes és köteles lényre. Tehát ha radikális differenciájában látjuk. Az ember pontosan azért képes korlátozni magát, és engedni, hogy a létezők – a nem-emberi természeti dolgok és az érző lények – saját létükre hagyatkozva legyenek, mert ő különbözik tőlük. Ő morális, szellemi lény, aki akkor cselekszik autentikusan, amikor ráhagyatkozik a Lét mozgalmasságára, és elősegíti, hogy a többi lény is így létezzon, belesimulva a Lét egészébe.

III. A heideggeriánus ökológia kritikája. Felelősség és szolidaritás

Jóllehet egyetértek Thielével, hogy a szociális ökológia visszavezet bennünket a régivágású antropocentrizmushoz, amely ökológiai krízist szabadított a bolygóra, és abban is, hogy a radikális, egalitárius biocentrizmus gyakorlatilag tarthatatlan és elméletileg problematikus, mégis: az ember és természet (ember és állat) különbségére alapozott ökológia nem tudja kielégítően megfogalmazni a természet és a nem-emberi élőlények iránti felelősség imperatívuszát – erre nem építhető ökoetika. Olyan aszimmetria van az ökológia heideggeri megalapozásában, amely kiegyensúlyozásra szorul. Akivel szolidaritást vállalunk, aki iránt felelősséget tanúsítunk, azzal közösségben kell lennünk. A heideggeriánus ökológiában épp e közösség hangsúlyozását hiányolom. Azonosság és differencia egysége, a bennünket közösségbe kapcsoló rokonság tudata kell a következő ökoetikához.

gnosztikus bukásmítosz

Heidegger tanítványai, például Karl Löwith, illetve Hans Jonas[23] is úgy vélte, az ittlét centrális pozíciójának szakadatlan állításával éppen a száműzni kívánt antropocentrizmust

csempészte vissza mesterük a létgondolkodásba. Jonas Heidegger filozófiájában a gnosztikus hagyományban alapvetőnek számító elemeket vélt azonosítani. Szerinte Heideggernél olyan az ittlét, mintha másik világból zuhant volna alá ebbe a világba; mintha csak a túlvilági lélek gnosztikus bukásmítoszának modern megfogalmazása volna. Jonas interpretációjában a heideggeri ittlét úgy ágyazódik a világ húsába, a Lét szövetébe, ahogy egy szálka a köröm alá: mint valami lényegileg idegen, nem idevaló létező. Jonas viszont az élet és élet közti eredendő összefüggést hangsúlyozza.[24] Ezzel régi, a klasszikus német idealizmusban gyökerező motívumhoz hajol vissza. A fiatal Hegel ír a minden különös életet egyesítő egyetemes életről, amely az élők különösségét, individualitását megszüntetné, és ezzel felszámolná autonómiájukat. [25] Az ökoetika következetes érvényesítéséhez szimmetriára van szükség.

A felelősségre és szolidaritásra szólító hang egyben kötelezettséget ró ránk – nem érkezik az abszolút Túlnanról, az abszolút Idegenből, hisz ami az ittléttel nincs rokonságban, nem is tud felszólítani. A halott anyag, a puszta fizikai realitás sem tud úgy megszólítani, mint az idegen élet, amely talán még öntudatlan, de olyan élet, mint ami bennünk lakozik.

Bibliográfia

Beaufret, Jean (1984): *Entretiens*. Paris: PUF

Devall, Bill & Sessions, George (1985): *Deep Ecology: Living as if Nature Mattered*. Salt Lake City: Gibbs M. Smith, Inc.

Hegel, Georg Wilhelm Friedrich (1982): „[Rendszertörődék]”. In: uő. *Válogatott ifjúkori írások*. Budapest: Gondolat Kiadó. 137-145.

Heidegger, Martin (1978): *Metaphysische Anfangsgründe der Logik im Ausgang von Leibniz. 1928*. Frankfurt am Main: Vittorio Klostermann

Heidegger, Martin (1982): *Parmenides*. Frankfurt am Main: Vittorio Klostermann

Heidegger, Martin (1994a): 'Levél a humanizmusról'. In: uő., „... költőien lakozik az ember”. *Válogatott írások*. Budapest-Szeged: T-Twins kiadó-Pompeji: 117-170.

Heidegger, Martin (1994b): „Kérdés a technika nyomán”. In: Tillmann J. A. (szerk.): *A késő újkor józansága II. kötet*. Budapest: Göncöl Kiadó. 111-133. o.

Heidegger, Martin (1995): *Bevezetés a metafizikába*. Budapest: Ikon Kiadó

Heidegger, Martin (2004): *A metafizika alapfogalmai*. Budapest: Osiris Kiadó

Heidegger, Martin (2007): *Lét és idő*. Budapest, Osiris Kiadó

Jonas, Hans (1972): *The Gnostic Religion*. Boston: Beacon Press

Naess, Arne (1997): „Heidegger, Postmodern Theory and Deep Ecology”. In: *Trumpeter* 14. No. 4. 181-183.

Löwith, Karl (1960): *Der Weltbegriff der neuzeitlichen Philosophie*. Heidelberg: Carl Winter Universitätsverlag

Löwith, Karl (1971): 'Zu Heideggers Seinsfrage. Die Natur des Menschen und die Welt der Natur'. In: uő. *Aufsätze und*

Vorträge. 1930–1970. Stuttgart: W. Kohlhammer Verlag.

Marion, Jean-Luc (1989): *Réduction et donation.* Paris: PUF

Schalow, Frank (2005): „Ki szól az állatok nevében? Heidegger és az állatok jólétének kérdése”. In: Lányi András – Jávor Benedek (szerk.): *Környezet és etika. Szöveggyűjtemény.* Budapest: L'Harmattan. 349–362.

Tengelyi László (1992): *A bűn mint sorsesemény.* Budapest: Atlantisz Kiadó

Thiele, Leslie Paul (2003): 'Természet és szabadság'. In: Lányi András (szerk.): *Természet és szabadság. Humánökológiai olvasókönyv.* Budapest: Osiris Kiadó. 125-141.

Varga Péter András (2013): *A fenomenológia keletkezése.* Budapest, L'Harmattan

Zimmerman, Michael E. (1994): *Contesting Earth's Future: Radical Ecology and Postmodernity.* California: University of California Press.

Zimmerman, Michael E. (2005): 'Heidegger és a mélyökológia kapcsolatának újragondolása'. In: Lányi András – Jávor Benedek (szerk.): *Környezet és etika. Szöveggyűjtemény.* Budapest: L'Harmattan. 236–271.

[1] Úgy gondolom, az állítás ebben a formában megkockáztatható, a Naessnél fellelhető, Heideggerrel szembeni erőteljes kritikai kitételek ellenére is.

[2] Ehhez: Varga, 2013: 228–230.

[3] Heidegger antinaturalizmusához: Zimmerman, 2005: 258sk.

[4] Beaufret, 1984: 11sk.

[5] Heidegger, 2007: 267 [§44].

[6] *Metaphysische Anfangsgründe der Logik im Ausgang von Leibniz.* Heidegger, 1978: 22sk.

[7] Heidegger, 2004. L. ehhez: Vajda, 2005.

[8] „A világ mindig szellemi világ. Az állatnak nincs világa, környezete sem”. Heidegger, 1995: 23 [§15].

[9] Heidegger, 1982: 118sk.

[10] Heidegger, 1994: 130.

[11] Humanizmus-levél. Heidegger, 1994: 146sk.

[12] Vö. pl. Heidegger, 1994b. „Kérdés a technika nyomán”, in: *A késő újkor józansága* II. kötet (szerk.: Tillmann 994. A.), Göncöl, Bp., 1994. 111–133. o.

[13] Ehhez mindenekelőtt: Zimmerman, 1994, Naess, 1997.

[14] *Deep Ecology: Living as if Nature Mattered.* Devall & Sessions, 1985: 98.

[15] Zimmerman, 2005.

[16] Zimmerman, 2005: 245sk.

[17] Schalow, 2005.

[18] Schalow, 2005: 357sk.

[19] I. m. 358.

[20] I. m. 359.

[21] I. m. 356.

[22] Thiele, 2003.

[23] Löwith, 1960, 1971, Hans Jonas, 1972.

[24] Jonas, 1966.

[25] Vö. Hegel, 1982: 137-145. L. ehhez: Tengelyi, 1992: 39-52.

kép | Olga Lyubkin, adobe.com

Nacsinák Gergely András

A VÉR VAGY A HOLD

UTÓSZÓ A TORNÝOK KAPCSÁN

2017-07-07 | **ESSZÉ**

Alighanem a júniusi fény tehet róla, amely délutánonként olyan bőséggel árad: végigcsorgott a háztetőkön, fehérén porlott szét az utcák fölött, és a madarak szárnya, ha a hőségtől bódult cserebogarak után vetették magukat, úgy felkavarta, akár a megolvadt mézet. Mintha nem is a Napból sugárzott volna, hanem magából a világból, annak minden egyes ízéből: mintha minden falevél, kavics, fűszál, cserép külön-külön ragyogott volna, a levegőben egybeolvadó, felszabadult ragyogással. Ezért feledkezhettem meg a tornyok kapcsán[1] valami lényegesről. Mert a kertben írtam, délután, egy-egy órát, esztelen sugárzásban, és gyötrő honvággyal a szigetek, de legfőképp a tenger után.

három irodalmi torony

Pedig el akartam még mondani a tornyok másik oldalát, amit nem értek igazán, de kétségkívül ott van Ballylee-ben, Bollingenben, és kicsit Muzot-ban is: talán köze van az örökös

félhomályhoz, amit a torony kagylóhéjként zár magába; a csöndhöz, amely vastagon megül falai között, és az időhöz, amely pang odabent, lassú gyűrűket vetve, akár a mély tócsák. A tornyoknak, a szigetekkel ellentétben, mindig köze van a megismerő értelem fonákjához, az okkulthoz: legalábbis ennek a három irodalmi toronynak biztosan. Aztán a sugárkoszorús délutánokra egy éjjel hideg szél hozott gyors, ideges esőt, a varázs széteszlott – és akkor mindez eszembe jutott.

Steve, flickr.com

Valéry levelének idézett részlete vezethetett volna át ide: amikor az aggodalom hangján szól az ódon bútorok, fénytelen szobák magányában eltemetkező Rilkéhez. Pedig az sokat köszönhetett Muzot-nak, és nem csak azt, hogy sok évtizednyi bolyongás után – amíg, mint Nemes Nagy Ágnes írta, úgy járkált fel-alá Európában, akár egy tágas szobában – végre állandó lakhelyre talált. Az *Elégiák* a hosszú tetszhalál után itt keltek életre, nyerték el végső formájukat, s közvetlen utánuk itt pergett le az orpheuszi *Szonettek* füzére 1922 telén, jószerivel egyetlen „szilaj, teremő viharban”. Rilkének a toronyban hasadt meg újra az égbolt, amire Duino óta

várt, annak némaságában hangzott fel újból a Túlpartra, egészen az angyali rendekig ható kiáltás. Ezért pedig, úgy érezte, a Toronymak is hálával tartozik. W. H. Auden erre utal a *Kínai Szonettek* egyik darabjában:

*„Kínában ma éjjel hadd gondoljak Őrá,
Ki dolgozott és várt egy évtizednyi csendben,
Míg Muzot-ban szóhoz jutott erejének telje:
Egyszer s mindenkorra a teljesség Övé.
S a Bevégzettért mintegy hála képpen
Kilépett akkor a téli éjbe,
Hogy megcirógassa ama kicsiny tornyot,
akár megtermett, öreg hátságát.”[2]*

Ez a tornyok éjszakája: a megsűrösödött idő alján leülepedett seprő, szivacsként isszák magukba a falak, sötét fluidum, amit a lélek öntudatlanul, félálomban vesz magába. A lappangó múlt kicsorbult, torzszülött képei. Ábrándok, sejtések, hangfoszlányok, amelyekhez azonban kell, mindig kell a tornyok ébredése, a párát oszlató hajnali szél: a szellem nappala: ettől olyan kiegyensúlyozottak a *Szonettek* és az *Elégiák*. Ha ez nincs, a torony sutogása maga alá gyűri az elmét: jobb megzaboláznai, mielőtt a lélek a prédájává válik. „Olyan érzéssel ajándékozott meg a torony, mintha kő formájában születtem volna újjá” – írta Jung, aki önmagát, belső lényének szilárd képmását építi meg Bollingenben: kőből, hogy elbírja a tudattalan fel-feltörő, és minden alkalommal erősödő rohamát. [3] Egy éjszaka arra neszelt fel, hogy holt lelkek regimentje vonul el falai alatt: a luzerni pásztorok „Wotan seregeként” ismerték ezt a felvonulást. A torony hullámtörő, amely távol tartja, egyúttal mintha vonzaná is a tanácstalan lelkeket, a mítoszok szakadozott hálójából kirajzó archetipikus képeket, melyek a közösség és rítus kötő-erői híján immár gazdátlanul csapongnak a világban. *Le cri de Merlin* – mondja erről Jung, ez Merlin kiáltása, ősi hang, mely most is szól az erdők mélyén, de senki sem érti, és alig valaki hallja már – ám a tornyok, csigalépcsőikkel, tekervényes járataikkal hatalmas fülkagylókként, mégis felfogják ezt a kiáltást.

geometrikus váz

A három toronylakó közül talán senki sem utalta magát oly fokig ezekre a sejtelmekre, mint Yeats, aki már-már betegesen csüngött minden csekélyke foszlányon, ami, úgymond, odaátról érkezett. Felesége médium volt, gyorsírással vagy álombéli transzban hebegve készséggel szállította neki a nyersanyagot, hogy rettegését az öregségtől és a test iránt érzett megvetését tapogatózással enyhítse a szellemvilágban. Yeats egész könyvet szentelt ezeknek a kétes tisztaságú inspirációknak, és fáradhatatlanul próbálta rendszerré kovácsolni azokat; *A Vision* című könyve ennek ellenére nehezen követhető, a versek kristályos tömörségéhez képest híg és tétova, dódonai dadogás. A *Vision*-ben írja le és magyarázza részletesen a szembe-forgó kúpokat (*gyres*) is, amelyek egymás felé haladó csavarmozgása újra meg újra föltűnik költészetében: ez Yeats egész történelem- és lélekszemléletének egyik alapábrája, modellezi a kozmosz ellentétes minőségeinek dinamikus egymásba fordulását; geometrikus váz, mely a versek eleven teste nélkül csak szikár teória. A *gyres* első számú megtestesülése ismét Thoor Ballylee, s az annak mintegy gerincoszlopát alkotó csigalépcső: „Azt mondom / e kanyaros, csavaros, spirál-taposómalom lépcső, / az én ősi lépcsőfok-sorom...” – amely nem egyszerűen emeleteket köt össze, hanem korszakokat és szellemi állapotokat. **[4]** Mintha Yeats azt mondaná: a torony belsejében, e „meghódíthatatlan madár-labirintusban” olyan álmok lakoznak, melyekhez képest odakint minden más csak ködfoszlánynak, álmképnek rémlik; a szellem olyan koncentrációban van jelen, hogy a világot a torony kifordítja, élők és holtak helyet cserélnek:

„A bölcsesség a holtak birtoka,
élettel nem egyező...”**[5]**

Mi más az okkultizmus, mint ez a sejtelen: hogy a világ kifordult, élők és holtak héraikleitoszi paradoxonban helyet cseréltek, mert a bölcsesség az élettel összeegyeztethetetlen lett, s aki erre tette föl életét, a prosperáló világ szemében legalábbis gyengeelméjű vagy félhalott? A teozófusok, kelta, germán, hindu és ki tudja, hányféle misztikus rend, a médiumok gombamód szaporodó körei, melyek tört, fátyolos fénybe vonják a századvéget és századelőt, ennek a felismerésnek mostohagyermekai: hogy a szellem nem egyenlő a racionalitással – noha ebből nem

következnék, hogy a szellem akkor viszont irracionalitás. A századelő okkultizmusa lélektani jelenség, amelynek szikár édestestvére a pszichoanalízis: testetlen képek felhabzása, névtelen erők rohamra, amelyek maguk képtelenek a szólásra, érintésre, látásra, de ebbéli szomjúságuk párjára talál a mi szomjúságunkban a szavakon, érintésen, látványon túli szféra iránt. Ami a látókörébe kerül, sőt, felkínálkozik, gazdátlan népség: szárnyuk-vesztett angyalok és trónfosztott félistenek; velük találkozni röpülés szárny nélkül, halál-élmény, agónia nélkül. Mágikus tanok, ezotérikus bölcsélet, misztikus traktátusok: az okkultizmus ősi szavak önkényuralma, angyali és démoni erejük teljes kibontakozása, amikor már nem felügyeli őket semmilyen kozmikus rend, szilárd narratíva; az okkult az igék éjszakája, amelynek mélyén a legártatlanabb hangok is kapukat nyithatnak meg, mert a jelentés és az értelem fénye eltávozott fölülük. Ismeretlen nevek sugároznak baljós északi fénnel, és nevenincs lelkek e nevek mögé bújva igyekeznek szert tenni a létezés illúziójára. A költészet, bár időnként közel áll az okkulthoz, sosem azonos vele, mert mindig van vezérlőcsillaga: a költészetben a nyelv feltárul, az okkultizmusban pedig lezárul – erőit visszafelé, önmagára fordítja. A költészet mélyén az értelem angyala lakik; még akkor is, ha ez az értelem nem merül ki a „józan ész” fogalmában.

Per, flickr.com

Jung szerint a racionalizmus egyeduralma, e lélektani feudalizmus bőszítette fel az emberben lakozó névtelen erőket, a homályos ösztönök elnyomott alakzatait: az, hogy a civilizált ember csaknem kizárólag értelmével azonosította önmagát. A folyamat, amely az emberi lény önazonosságának kulcsát, a benne lakozó „isteni képmást” a *mens*-ben leli fel, vagyis az észnek felelteti meg, már Augustinussal kezdetét veszi, és a középkori skolasztikában éri el tetőpontját. „A kereszténység és a modern tudomány kiűzte a démonokat a természetből, ami azzal járt, hogy az európai ember folyamatosan saját lelkébe fogadta a természetből származó démoni erőket, alaposan megterhelve ezzel tudattalanját” – fejtegette egy beszélgetés során Jung.^[6] Ugyanakkor a képek és szimbólumok, amelyek segítségével kommunikálni lehetne ezekkel az erőkkel, netán megzabolázni őket, elvesztek; vagy még itt vannak körülöttünk elcsépelet szófordulatok, történetsémák, képi konvenciók formájában – de immár cél és összefüggés híján. Az ember ettől racionálisabb lény nem lett, csak

démonainak kiszolgáltatottabb. Nem csoda, ha ezek az ösztönös energiákhoz kapcsolódó alakzatok olykor kétszeres erővel törnek ki a racionálissá lúgozott emberiségen, mint valami járvány; s egyre követelőzőbben, egyre agresszívebben.

Wotan serege gyülekezik

A torony alighanem csak a mi szimbólumvakságunk számára tűnik közönséges, a többitől valamivel magasabb épületnek: holott a torony *jelentés*, és tudta

ezt Rilke, Jung meg Yeats is. Költeményében a két véglet: a *Vér* meg a *Hold*, a létezés két pólusa: az előbbi az étellel, hatalommal, földdel, az utóbbi a makulátlan, vértől-mulandóságtól nem szennyezett szellemmel azonosul: s a hold párja itt, e világban a Torony. Hely, amely körül alkalmasint Wotan serege gyülekezik, ahol orpheuszi hang szól hádészi mélységekből; ahol „mindent, mi nem Isten, a szellemi tűz elemészt”.^[7]

Hölderlin örületének tornyából nézi a Neckart; verssorai 1807-től csupa feltorlódó, elmálló uszadék, korábbi nagy költeményeinek szedett-vedett hordaléka. A világ számára állapota elmebaj, s ő a toronyban eltemetett félhalott. Az ablaknál áll, nézi a tovafutó vizet, amelyben hidak, fák, sétáló, siető, üldögélő emberek árnya tükröződik. Ismét előbújik a nap, a zivatarok tovább vonulnak kelet felé: felragyog a mindent beborító júniusi fény, és kimossa a folyóból a három torony árnyát.

[1] L. az írás előzménye: **Sziget és torony**

[2] Auden, W. H., *Szonettek Kínából*, XIX.

[3] Jung, C. G., *Emlékek, álmok, gondolatok*, Európa, Bp., 1997, 289.

[4] L. *Vér meg a hold* – Tandori Dezső fordítása kis módosítással

[5] L. u. o: „*For wisdom is the property of the dead. / A something incompatible with life...*”

[6] Jung, C. G., *Beszélgetések, interjúk*, Gondolat, Bp., 1999

[7] Yeats: *Vér meg a Hold*

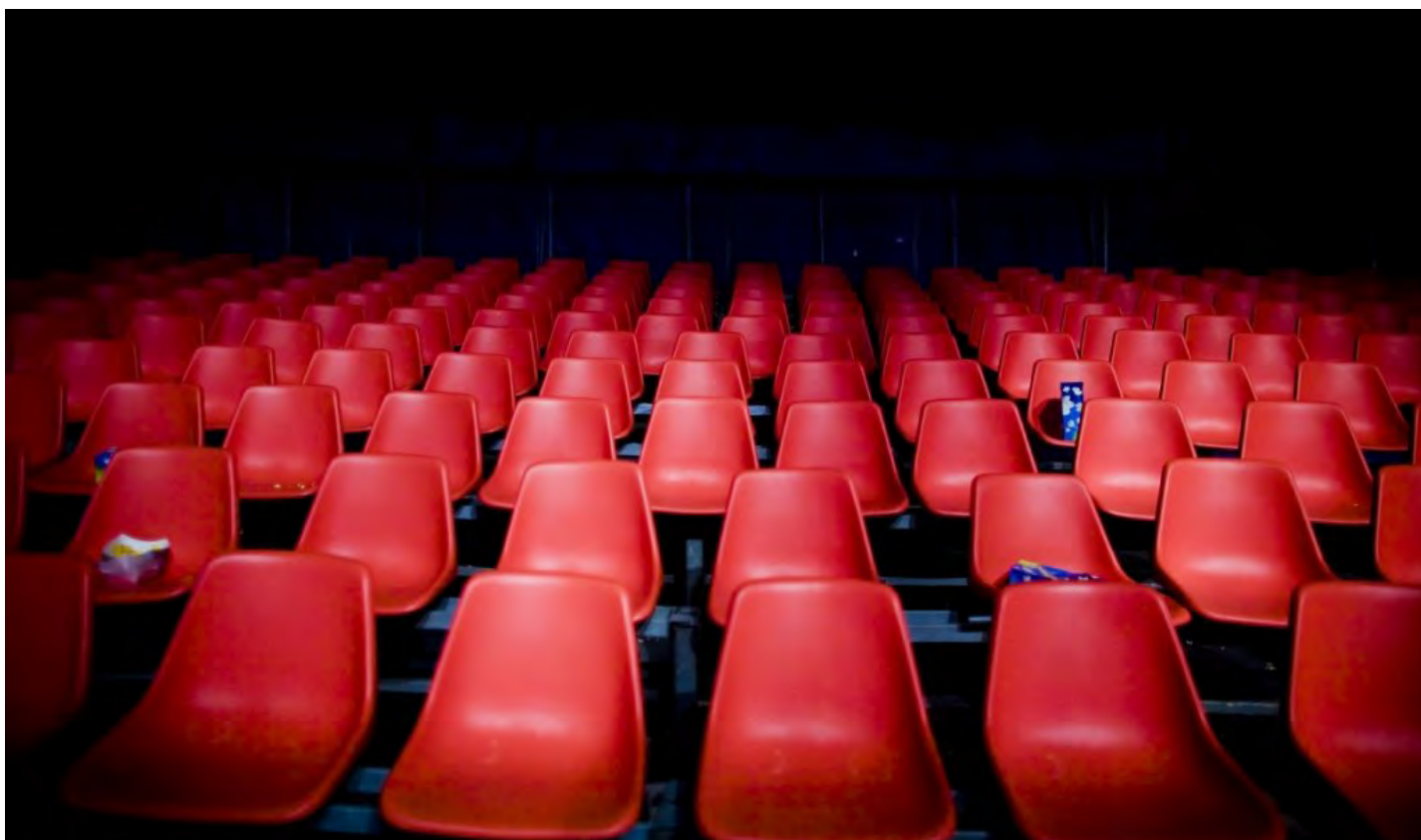
felső kép | Catherine Singleton, flickr.com

Szvetelszky Zsuzsanna

LEMARADUNK ÖNMAGUNKRÓL

[VÁLTOZIK ÉS UGYANAZ]

2017-07-23 | **ESSZÉ, VÁLTOZIK ÉS UGYANAZ**

A tizenötödik századi holland csizmadia vagy a kétszáz évvel ezelőtt élt magyar kovács se az Everest megmászásáról, se Dél-Amerika bebarangolásáról nem „mondott le”. A szomszéd faluban tartott szüreti mulatságról is csak ritkán – helyette volt a sajátján. Hol volt, hol nem volt – de nem tudta, nem tartotta számon, hány másik mulatságra nem jut el, és biztos vagyok abban, hogy nem is akarta tudni.

Ma az emberiség igen jelentős hányada – elsősorban a közösségi oldalak felhasználói – akarva-akaratlan értesül arról, hogy tegnap hol nem volt, mert nem szólt neki senki, és holnap hova nem jut a természetben negyedéve fixált időpont miatt. Akarva is, mert tudni akarjuk, hol kellene ott lennünk, mi mindenről mondunk le, és tudni akarjuk, mit nem teszünk holnap.

Utánanézz a felhasználó, mert immár az a kérdés, hogy leginkább hol kéne lennünk, mi az, amiről a legkevésbé szabad vagy érdemes lemondani, végső soron pedig, hogy a vélt társas környezet priorizálja-e az időnket, vagy mi magunk.

a FoMO

A húszezer évvel ezelőtti emberben fel sem merült, hogy átruccanjon a szomszédok multságára: könnyen lehet, hogy ütlegekkel fogadták volna, csupán, mert idegen. Nehéz volna megbecsülni, hogy a száz, ezer, tízezer évvel ezelőtti emberhez képest hány nagyságrenddel nőtt a tapasztalásunk, de a FoMO megléte bizonyítja, hogy büntetlenül nem növelhetjük az élménymennyiséget.

A FoMO mozaikszó, a Fear of Missing Out rövidítése, kimaradás-szindrómának is szokták magyarázni, és azt az érzést próbálja meg leírni, amikor az ember amiatt szorong, hogy kimarad valamilyen társas eseményből. Nem tud jelen lenni mindenütt, ahol lehetne vagy kellene, nem tud mindenről értesülni, és nem tud mit mondani, ha valaki – különösen fájó, ha megmondó, hangadó, véleményvezér – rákérdez: hogyhogy te nem voltál ott? A társas nyomás percepciója nem tréfa. A lehetőségből a választás kényszere miatt veszteség lesz, az alternatívák elvesztéséé, s ez szorongást gerjeszt, ami a folytonos programok menetrendszerű választása és lemondása miatt állandósulhat is.

Drew McLellan, flickr.com

Andrew Przybylski pszichológus, a téma úttörő megfigyelője, leírója és kutatója, a FoMO-kérdőív szerzője a jelenség definíciójában nem arra helyezi a hangsúlyt, hogy valamiből kimaradunk, hanem hogy mások nélkülünk szereznek tartalmas élményeket. Mintha a FoMO gyökere az irigység lenne – ám az átnevezés jogos, hiszen a webkettő információáradatában új szint keletkezik, s negyven embert irigyelni más érzés, mint négyet. Az internet nélkül még négyről sem tudnánk, hogy ugyanazon a koncerten voltak: attól érzi sokkal alacsonyabbnak a saját életminőségét, mert ez nélküle történt. A posztkényszer (vagy kényszerposzt) is ludas a FoMO-ézés generálódásáért, megszüntetve az „itt és most” élményét, hiszen az áldozat amiatt szorong, hogy éppen hol kéne lennie, ahol mások vannak. Nem azt éli meg, hogy hol van, hanem hogy hol mindenhol nincs ott közben. Közösségre vágyik és arra, hogy a közösség elismerje róla: bennfentes, tudjuk, hol az a hely, amiről majd

másnap azt mondják, „mindenki ott volt”. Képben van, hogy hol kéne lennie, miközben saját emberi kapcsolatait illetően talán sokkal kevésbé van képben, mert a technológia gyorsulása miatt is torzul az említett társas nyomás percepciója.

minden választás stressz

A szorongást a máshol-nem-lét frusztrációja generálja, valamint a készültség: mi lesz holnap, hova menjünk este? A mindennapokból egyre ismerősebb stressz a szabadidőre is rátelepszik, és a valódi kikapcsolódás megoldása korántsem a technikai eszközök kikapcsolása. Minden választás stresszt jelent, hisz sajnálkozva írjuk a veszteség rovatba mindazt, amit nem választottunk. Magunkat azonban nem tudjuk kikapcsolni: egzisztenciális szorongásaink ősi eredetűek.

Thomas Hawk, flickr.com

Van, aki szerint a közösségi média okozza a kimaradás-szindrómát, mások úgy vélik, hogy a kimaradás-szindrómában szenvedők fokozzák a közösségi média fogyasztását. A kényszerposzt és a posztkényyszer igazi rákfenéje a hamis személyesség, a vetített önképek kumulálódása. Lám, a legtöbb barátom ott volt – gondolhatja, akinek ezeregyszáz ismerőséből tizenhét távoli jelezte: megy a bemutatóra. Álháló ez, kamuközeg, ahol a számok jóval könnyebben nőnek, mint a hús-vér kapcsolatrendszerben. A fals észlelést a médiaintenzitás is növeli, az élményből termék lesz, a részvételből pedig fogyasztás, a jelenlétből verseny – s mindeközben önmagunkról maradunk le.

mire szán időt

Arról, aki törekszik az önismeretre, s ezen belül a pozitív szembenézésre is: mit szeret, mire szán szívesen időt. Ha ilyen foglalatosságokkal telnek az órák (az évek), az őszinte öröm és az élvezet elvonja a figyelmet, s ritkábban tekintget körbe az ember, hogy látja-e más: ő is itt van. Megszűnik a szorongás, és kiteljesül a jelenlét.

felső kép | Thomas Hawk, flickr.com

Lipták Ildikó

BEVÁSÁRLÓ LISTA

[SZAVADAT NE FELEDD]

2017-07-22 | **PRÓZA, SZAVADAT NE FELEDD**

NAGYBOLT

1 doboz jó minőségű bonbon

Egyelőre ne vedd meg a többi holmit, mert az egész mindenséget fölösleges végigcígölni a városon. De ha már ott vagy, mondd Julikának, hogy rakjon el egy félkilós kenyeret, de ne a megyeriből, mert annak kovász íze van. És nem kell fölszeletelni, mert úgy nem fér bele a kenyérpírítóba. Az a jó, ami nem túl világos, de nincs is agyonsütve. Olyan világos mogyorószínű legyen, mint a hajam volt annak idején.

FODRÁSZ

Fodrász Marikának szólni, hogy csütörtök este jöhet. Hozzon dauer vizet, meg hajlakkot, mert az enyém elfogyott. Ne maradj ott! Meglátod, megint le akar ültetni, meg kávéval kínálgat, de csak menj tovább! Úgyis megtudom, ha nem fogadsz szót. Mindig elmondja. Este jöjjön, közvetlenül a fürdetés előtt, de ne késsen el, mert az ápoló nem fog itt várakozni miatta.

A te hajadat még nem kell megigazítani, még akkor sem, ha ingyen akarja. Csinálja itt! Egy kossal megvan a kettőnké.

Nézz körül, kik vannak ott! A kozmetikus fülkéjébe is kukkants be! Ha kérdezik, hogy vagyok, mondd, hogy jól. Mondd, hogy épp napozgatok, és mostanában a kedvem is sokkal jobb, meg hogy híztam egy kicsit, és egész kisimult az arcom.

VIRÁGOS

Virágboltos Jolikának odaadni a bonbont, és megköszönni, hogy kivitték nekünk a virágokat a temetőbe. Hozhatsz tőle egy csokor tulipánt, de csak ha szép. Olyan kék szegfűt nem kérünk, amit a múltkor rád szózt, de ne mondd meg neki, hogy ezt mondtam. Kérdezd meg, hogy van az anyukája! És a kisfiú felől ne kérdezzesd szegénykét!

POSTA

- Átvenni a nyugdíjat. Tedd a belső zsebedbe, és húzd rá a cipzárat, ne járjunk úgy, mint a múltkor! Ha kérdezik, akarunk-e biztosítást, mondd meg, hogy azt nem, de ha Zsófi van ott, és nagyon erőszakoskodik, hozhatsz egy sorsjegyet. De csak egyet, és idegentől nem kell megvenni. Lottó sem kell, meg azok az új vackok sem.

- Egy szép virágos névnapi képeslap, belföldi bélyeggel. Csak sima, nem borítékos. Ha még létezik olyan, aminek cakkosra vágják a szélét, az a legjobb.

PATIKA

– Felfekvés elleni kenőcs. Kérdezd meg, nincs-e valami olcsóbb, ami ugyanolyan jó. Ha nincs, csak akkor hozd a drágábbat. Elég a legkisebb doboz.

– Kis csomag steril vatta.

– Fájdalomcsillapító. Azt, amelyik abban a reklámban van, amiben az asszonynak az a szép szőke kisfiú az unokája. Nem a kirándulós, és nem is az, amelyikben társasjátékoznak. Ha azt ajánlgatják, mondd, hogy van itthon.

– 2 üveg tiszta alkohol. Ha nem akarják kiadni, említsd, hogy a főnökkel meg van beszélve! Nem kell tudniuk, mire kell.

– széntabletta

– szemcsepp

– hashajtó

– pezsgőtabletta

– géz

– görcsoldó

– ingyenes újságok

Itt ez a zöld szatyor, lejárt gyógyszerek vannak benne, ezt ott kell hagyni.

Nézd át az eddigieket, és ha tényleg minden megvan, most menj vissza a nagyboltba!

– 1 tej – kék, és nem piros (jó a zacskós is)

– 2 vizes zsömlé – ne a tejeset, mert az rossz a cukrodnak

- olcsóbb, sütéshez való margarin, mindegy, mi van ráírva
- 1 kis doboz tejföl – igazi, nem az a csinált
- 2 zacskó sütőpor
- 1 kis doboz leveskocka
- kis üveg lekvár – olyan, ami gyümölcsöt is látott
- rumaroma
- savanyú cukorkát NE vegyél! azt se, amelyikre azt mondják, nincs benne cukor, mert az meg fölfúj
- ha nagyon megkívánod, vegyél két szem narancsot, de alma még van itthon
- két nagyobb vagy négy kisebb szem krumpli
- kérd el a félrerakott kenyeret
- kérdezd meg, van-e szikkadt kenyér, amit könnyen oda tudok morzsolni a galamboknak
- nézd meg, milyen csomagolt felvágott van a lejáró szavatosságúak közt, és hozz egyet, ami tetszik

Más nem kell.

A listát tedd a pénz mellé, hogy itthon át tudjuk nézni, megvan-e minden! Cipzár!

Nézd meg, milyen állapotban van a lépcső mellett a kiskert, de ne most állj neki a gyomokat kihúzkodni! Vajon bújik-e kardvirág? Ne állj le beszélgetni mindenkivel, aki arra jár, mert mire végzel, már nagyon ide süt a nap. Majd ha betoltál, visszamehetsz.

Légy óvatos a harmadik lépcsőn, ne feledd, hogy hiányzik a szegély!

kép | De Visu, adobe.com

Birtalan Ferenc

MENETKÉSZEN EGY SZERELEMRŐL

[SZAVADAT NE FELEDD]

2017-07-25 | **VERS**

azért mert nem jössz este sem
várok még jöttödet lesem
konyhaszag leng a jó meleg
édeskés ahogy kedveled

minden klappol megterítve
akár ötven éve szinte
vázában vadvirágcsokor
és főleg kedvemért a bor

tudom jól meg se kóstolod
egyedül inni rég tudok
enyém lesz mind a két pohár
odakint varjú mondja: kár

odakint tél van nyár vagy ősz
a tavasz itt már nem időz
megöregedtem rettenet
ki hűséget esküdtem neked

van papír róla rólad is
valódi de az ég hamis
a fény kialszik hűlt hamu
szobám se túl nagyablakú

vegytiszta minden bámulok
panaszra nincsen semmi ok
várj a szavadat ne feledd
pár sor és én is ott leszek

kép | iuliia29photo, adobe.com

Szilágyi P. Katalin

CIPŐFŰZŐ

[SZAVADAT NE FELEDD]

2017-07-31 | NOVELLA, SZAVADAT NE FELEDD

Míg a nővért várta a reggeli gyógyszerekkel, eszébe jutott, mint vergődött a priccsén, a fogságban. A fogság, így emlegette mindenki a családban azokat az éveket. Bizonytalanság, megaláztatás, állandó életveszély. Nem is tudta már, mi volt a legrosszabb. Az éhség. A jóra, a szóra, az asszonyra és az akkor már pár éves

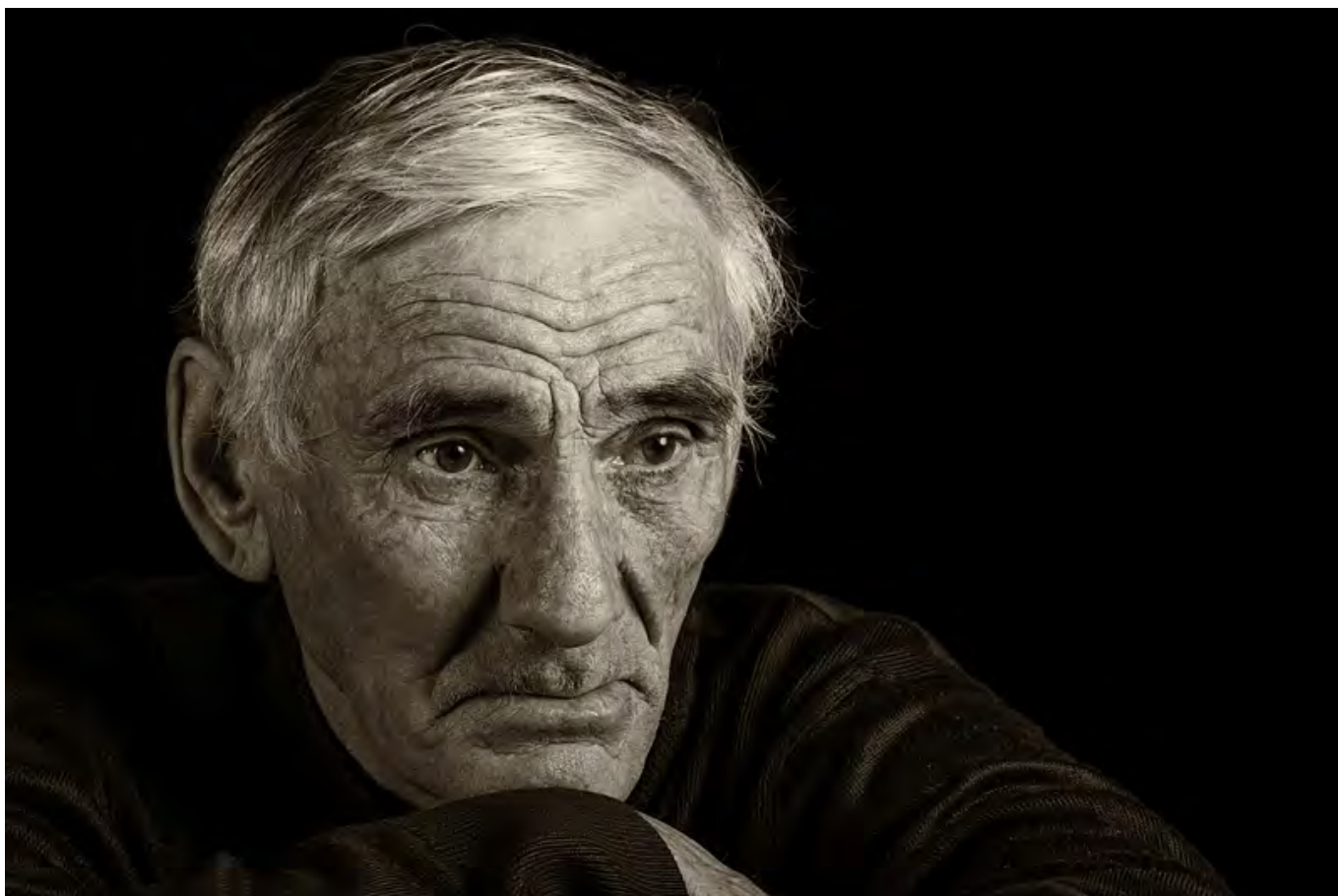
kislányra, aki nem ismerte meg, mikor négy év után hazavergődött. Míg feküdt az ágyban és a beleit marcangoló fájdalmat próbálta csitítani, arra gondolt, mennyi mindent kibírt ez a test. A sportsérüléseket, a háború, majd a fogság éveit. Majd két méter magas, atletikus teste, amire olyan büszke volt, sosem hagyta cserben. Erős, mégis hosszú ujjai egyforma indulattal nyúltak asszonyhoz, varrótűhöz, a hegedűjéhez és a futball-labdához. Csontos térde átgázolt mindenben, s ha csatárként megindult a pályán, nem volt kegyelem. Szabómesterként precízen kezelte a számokat, sportemberként ismerte a testét, és most, három hónap szánalmas gyötrődés és a műtét után kezdett elfáradni.

Nem akarja végigcsinálni

A kezdeti gyomorfájásokat a fogságban úgy-ahogy kikúrált tifusznak tudta be, meg a későbbi rendszertelen és gyors étkezéseknek, mikor a még forró ételt

behörpölve rohant a gyárba, harmadik műszakba. Ezerkilencszázhatvankettőben még javában épült a kommunizmus. Vagy valami hasonló. Építsd a gyárat, magadnak építed, szónokolt a ruhagyár párttitkára. Elvtárs, magának kevés a gyomorsava, túl sok a gyomorsava, ne egyen sósat, ne egyen meleget. És ő várt türelmesen, nem evett vagy evett, ahogy az orvosai kérték. Mikor gyengült és fogyott a türelme, nőtt a kétségbeesése. Addig betegséget hírből sem ismert, nem is fogadta el a diagnózist. Pár hét kímélő étrend, pihenés, gyógyszerek – elmúlik majd. Aztán jött az operáció. Nem tetszett neki, ahogy a műtét után az orvos kerülte a tekintetét. A szomszéd ágyon kínlódva fordult egy beteg, halk szellentés hallatszott. Megfeszültek az állizmai, míg a plafont nézte. Legjobban a kezén látszott, mennyit fogyott. Áttetsző bőre alatt kéken kanyarogtak az erek, meglappadt a hús az ízületei között, a körme kék lett, mint a régi szódásüvegek fala. Kintről halk villamos-csörömpölés hallatszott, és a huzat valahol becsapott egy ajtót. Erre riadt fel szendergéséből. Nem akarja végigcsinálni. A méregetést, a szánalmat, a lesajnálást, a titkolt és nem titkolt aggodalmat, a tehetetlen, pisiszagú leépülést egy idegen kórterem falai között. Megérezte, hogy nézik. Kissé felemelte a fejét és meglátta a szőke nővért, amint összehúzott szemmel méregeti.

– Itt a gyógyszere – szólt csendesen, és gyöngéden megfogta a pulzusát.

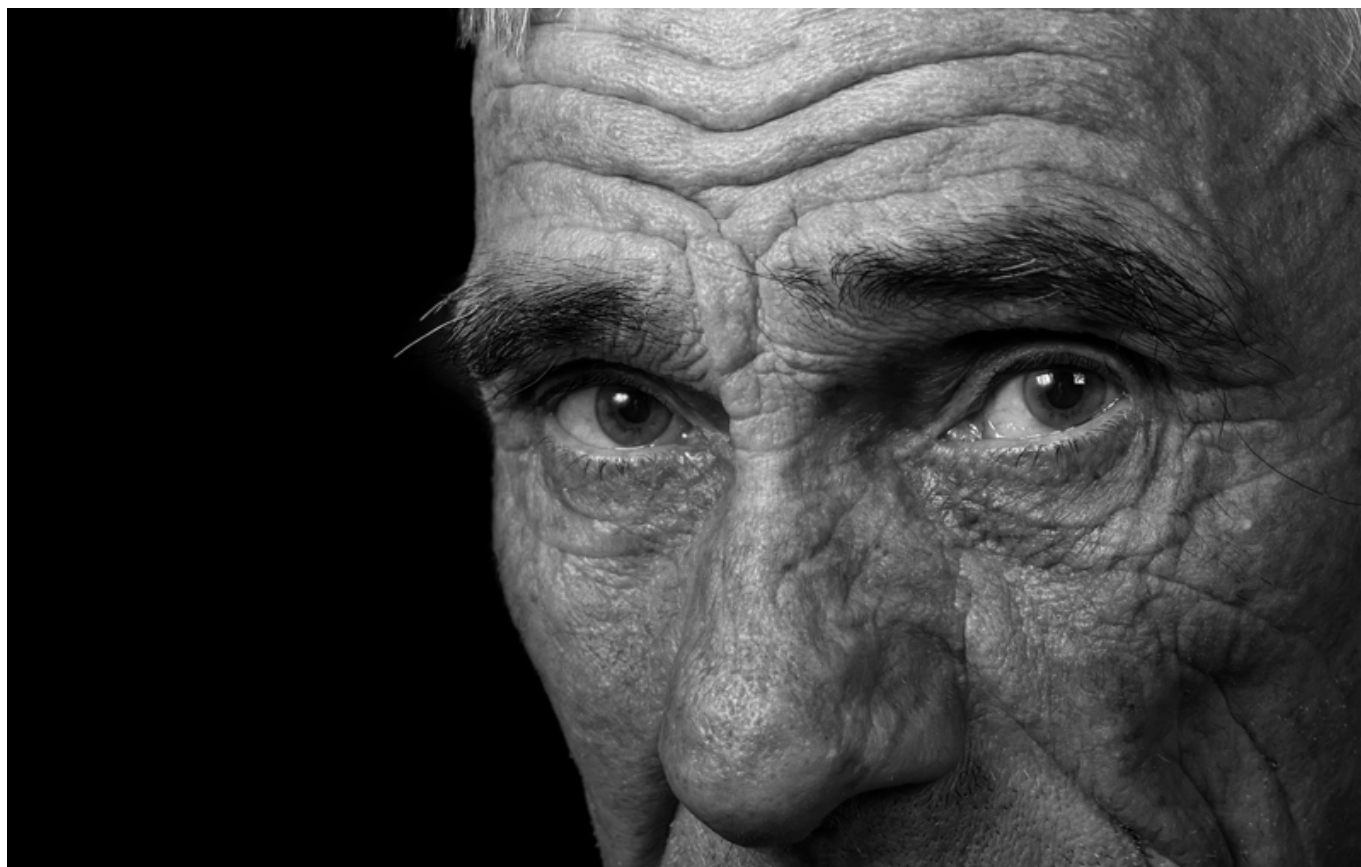
A napokat mi tolja előre meg hátra, töprengett, míg a kórterem ablaka alatt zöldbe robbantak a fák. Egyik héten még kis zöld lándzsákkal döfködték az acélos eget, aztán az acélosság átment mosott kékbe, és kizöldültek az ágak. Új orvos lett. Amikor az osztályt átvette, még érzett némi izgalmat, kis fáradt kíváncsiságot, vajon ez mit talál ki. De eltelt pár nap, és a terápia várt hatása késett, sőt elmaradt. Infúziótól kisebesedett erei fájón zsibongtak, és a szőke nővér, a kedvence, sokkal többet figyelt rá, mint betegtársaira. A fájdalom kiszámíthatatlanul, a legváratlanabb időpontokban jelentkezett. Volt, hogy az infúzióban adott gyógyszerek hatása órákig elzsongította, betakarta a fájdalmát, tompa nyomást érzett, meleget. Néha a lánya látogatásait átaludta, csak az éjjeliszekrényen hűlő étel szagára ébredt. Aztán éjszaka, a legváratlanabb pillanatokban, szeszélyes, szürke álmái legmélyéről cibálta felszínre a vörösen lüktető kín. Hullámokban jött, szaggatva, tépve. Úgy tűnt, élő állat harapja odabenn a testét. Honnan jön ez?, tűnődött, míg az átnedvesedett párnán próbált elfeküdni. Megváltozott az észlelése is. Zöldebb lett a fák színe. Melegebb a napsugár és még a víz is. Édes volt a víz és langyos is a szájában, majd a nyelőcsővébe érve

keserű epévé változott. Még bírom, emelem a karom, mozdul a lábam, de csak a fájdalom éltet, súgta a fölé hajló, szőke nővérekének. Az áttétek alattomosan jelentkeztek, fájt a csontja, még a haja is lüktetett aszalódó koponyáján. Aztán már csak színezgette a képet. A helyzetet. A módszert. Sportember volt, vén farkas, aki nem fél a haláltól, ha az gyors. Csak a fájdalomtól.

– Kislányom, hozz már legközelebb pár erős fűzöt tőletek a gyárból. A nővérekének ígértem, a kis szőkének, tudod – simogatta a lánya kezét az ágy szélén ülve.

Kinn már elvirágzott a hárs, a sárga virágok szétszórták magukat a szélben.

– Már érik az eper, apuka – rakta az éjjeliszekrényére a cukrozott gyümölcsöt egy csészében a lánya. – És itt a fűző is, a nővérekének.

Mohón kapott utána. Míg feltornázta magát az ágyból, kórházi hálóinge szétnyílt pucér, csontos fenekén. Kezével még visszaintett az ajtóból, aztán a falat simítva a folyosó végi vécé felé sántikált. Verejték gyűlt a szemöldökén. Nyála megkeseredett és

megkötött a szájában. Sóhajtott, és halkán behúzta maga után az ajtót.

A szőke nővérke közben meglepődve értesült arról, hogy ő jó erős cipőfűzőt szeretne, de azonnal a vécébe futott. Míg zokogva, levegő után kapkodva visszakísérték az ágyába, eldőlt a bögre az éjjeliszekrényen. Édes eperszag töltötte be a kórtermet, a piros lé a kőpadlóra csöpögött.

kép | Artkot, shutterstock.com

Csongor Andrea

VÉG. SZÓ.

[SZAVADAT NE FELEDD]

2017-07-28 | SZAVADAT NE FELEDD, VERS

Csak ültünk a Citroënben,
én a volánnál, akkorra már
nekem osztottuk a kocsit.
Még átadtad a számlákat.
Négy óra múlt, mennünk kellett a gyerekért,
sőt: nekem kellett mennem
– ha olyan vers lenne: a gyermekért.
De nem olyan. Katarzis sincs a végén.
Gázszámla, biztosítás, egymás után a tételek.
Később fizetendők.
Dermedt nyári árnyékokra emlékszem –
valami költői alakzat, amiben
kontraszt is, évszak is, meg hőérzet is van.
– Szavad ne feledd – mondtad hirtelen, majd:
– Gurulj már előrébb, hogy beférjen
mögénk a pasas –,
és a ritmika nem váltott zaklatottra.
Bólintottam. A kocsit előrébb gurult.
Arcomon halotti maszk.
És felejtettem minden szavam.

kép | Bálint Endre: Áttűnéses bébilidérc